Eenige correctie op Nederlandsche Geschiedschrijving

door

H. J. Popping.

Der Vaderen Erfdeel - Amsterdam - 1938.

Eenige correctie op Nederlandsche Geschiedschrijving

Eenige correctie
op
Nederlandsche Geschiedschrijving

door

H. J. Popping.

=

Der Vaderen Erfdeel -- Amsterdam.

Eenige correctie op Nederlandsche Geschiedschrijving

> Weil ich lernte, dasz seine Sprache, sein Recht und sein Altertum viel zu niedrig gestellt werden, wollte ich mein Vaterland erheben.
>
> Jacob Grimm (1844).

Het is vrijwel onverschillig, welk populair geschiedwerk, ons land betreffende, men ter hand neemt — hetzij beknopt, hetzij breed opgezet — steeds weer begint de oudste geschiedenis bij de beroemde Batavieren, die volgens één der kroniekschrijvers „op een mooien zomerdag" den Rijn kwamen afzakken.

Voordien was, als men de schrijvers gelooven mag, ons land van menschen onbewoond; het was eigenlijk een vreeselijk oord, een aaneenschakeling van ontoegankelijke moerassen en ondoordringbare wouden, bewoond door wilde, verscheurende beesten.

Wel hadden er een tijdje tevoren ook al eens een oogenblik menschen vertoefd, die in de gauwigheid wat keien tot hunebedden hadden opgestapeld en die Dr. Holwerda's befaamde „koepelgraven" hadden gebouwd, — maar dat was eigenlijk de moeite haast niet waard.

In ieder geval, als men tot den hunebeddentijd terugging in het verleden, dan was men ook wel in het diepste der eeuwen afgedaald, dan had men het absolute nulpunt zoo ongeveer benaderd. En was ons land bij de komst der Batavieren al een vreeselijk oord, voor den tijd der hunebedbouwers was het volslagen onbewoonbaar.

Wij lezen: „In lang vervlogen tijden, toen de westelijke streken van Nederland nog uit water, moeras en bosch bestonden, werden de hoogere deelen van het land voor het eerst bewoond door ruwe volksstammen." [1])

„Ons land zag er toen heel anders uit dan tegenwoordig. Niet alleen waren de hoogere gronden bijna geheel met bosschen bedekt, maar ook de lagere streken hadden een heel ander voorkomen dan thans. Daar er geen dijken bestonden, konden de zee en de rivieren het land vrij overstroomen, zoodat die streken onbewoonbaar waren". [2])

„Holland en Zeeland besloegen lang die oppervlakte niet als nu het geval is. De wateren van de Middelzee bespoelden de Friesche gronden". [3])

We komen hier straks nader op terug, maar zullen als tegenhanger van deze meeningen even het oordeel van den geoloog aanhalen. We zien dan, dat hoe verder we in het verleden teruggaan in de laatste 200 eeuwen, hoe meer ruimte er in onze streken was voor den voorhistorischen mensch ten opzichte van zijn vijand, het ongebreidelde zee- en rivierwater.

„Dr. Tesch bestudeerde het deel van Europa, waartoe Nederland behoort, in de periode, die men het „Holoceen" noemt. Voor Nederland begint dit tijdperk met de terugtrekking van het landijs der laatste glaciale periode, ongeveer 20.000 jaar vóór het begin der jaartelling. Ten gevolge van de groote hoeveelheid water, die in het ijs werd vastgehouden, lag de zeespiegel toen ongeveer 60 m. beneden den tegen-

---

[1]) Rijsens, v. d. Meulen, ten Haeff, Geschiedenis des Vaderlands. (1931).

[2]) Pluim e.a., Kern der Vaderl. Gesch. (1932).

[3]) De Bouter en Nauta, Vaderl. Gesch. (1933).

woordigen. Het klimaat was arctisch; het landschap had het karakter van toendra en kwam overeen met dat der noordelijke vlakten van Rusland en Siberië.

„In den volgenden tijd rees de zeespiegel door de afsmelting van het landijs en het klimaat werd minder ruw. Bij het begin van het tijdperk, dat men als de „Boreale phase" aanduidt, omstreeks 8000 v. Chr., begon de zee de Hollandsch-Vlaamsche kust te naderen. Het niveau was toen ongeveer 20 m. lager dan thans. Ook had de plantengroei zich reeds meester gemaakt van de tegenwoordige kuststrook. De overblijfselen daarvan zijn bewaard in het „veen op grootere diepte", een laag resten van planten, die tusschen 7800 en 5600 v. Chr. moet zijn ontstaan. Over dit veen heeft de zee later een 10 m. dikke laag van zand en klei afgezet. Want de zee heeft het tegenwoordige kustgebied, waar deze planten groeiden, overstroomd, bij een zeestand van ongeveer 18 m. lager dan thans, naar men aanneemt, sedert ongeveer 7000 v. Chr. Gedurende het vervolg van de „Boreale phase" hoogde de zee dit niveau voortdurend op. Er ontstond daar een breede waddenzoom, terwijl het niveau der zee een hoogte van ongeveer 7 m. beneden het tegenwoordige bereikte.

„Toen was de zee zoo hoog gestegen, dat de laagste plekken in het gebied tusschen Dover en Calais begonnen te overstroomen. Deze gebeurtenis had plaats bij het begin van de „Atlantische phase".

„De volgende periode, de „Subboreale phase", van omstreeks 2000 tot 500 v. Chr. was wederom droger en de verandering van het klimaat blijkt ook uit de samenstelling van het veen. De typische heidevegetatie heeft zich uitgebreid van de oostelijke zandgronden over het geheele veenland en over het „oude

duinlandschap". Het veen in Holland en Utrecht is te beschouwen als hoogveen en niet als laagveen, dat eerst in lateren tijd ten gevolge van de rijzing van den waterstand is verdronken. Uit dezen tijd zijn ook de oudste sporen van bewoning op den schoorwal. Zij zijn vastgesteld door Dr. van Giffen op een geïsoleerd gedeelte van het „oude duinlandschap" bij Zandwerven onder Spanbroek in de buurt van Alkmaar, uit den tijd omstreeks 1700 v. Chr. Deze periode moet tamelijk rustig zijn geweest met een gemiddelden zeestand van 2 tot 3 m. lager dan tegenwoordig". [4])

Men ziet, dit klinkt heel anders, dan de meeste schrijvers ons voorhouden!

....

We verlaten een oogenblik dit thema en boren een ander aan.

Want de officiëele geschiedschrijving maakt twee fouten. Ten eerste worden de Germanen als heele of halve wilden voorgesteld, als zouden zij in de lange jaren van hun bestaan vóór onze jaartelling als „chronische primitieven" hebben geleefd. Ten tweede worden de groepen waar zij aan het begin van den bronstijd uit ontstonden (d.i. dus ± 2000 v. Chr.) maar liefst heelemaal weggalaten — of zoo zij al genoemd worden, wordt het voorgesteld of zij daar niets mee hebben uit te staan. Alsof zij niet voortgekomen zijn uit bevolkingen van overwegend Noordras, die op hun beurt in Noord- en Midden-Europa gevormd werden en hun eigen cultuur schiepen, waar de Germaansche bronstijd dan uit is voortgekomen.

Beginnen wij dan met die Germanen.

---

[4]) Prof. Dr. A. W. Byvanck, Voorhistorische en Romeinsche oudheden. (Oudheidk. jaarboek 1936).

Het schijnt ook een liefhebberijtje te zijn onzer geschiedschrijvers, om hen zoo wreed en woest mogelijk uit te beelden.

Een paar voorbeelden.

„De Germanen waren onbeschaafde menschen. Jagen, visschen en oorlogvoeren waren de voornaamste bezigheden van de mannen. Hun ledige tijd brachten zij door met slapen, drinken en dobbelen. De vrouwen en grijsaards moesten voor den veldarbeid zorgen. Deze stond natuurlijk op zeer lage trap. Als woning diende een armoedige hut. De kleeding van de mannen bestond voornamelijk uit dierenhuiden; de vrouwen droegen grof linnen kleeren." [5])

Punt, punt, punt. Houdt het u voor gezegd.

Lezers, ge hoort wel, de auteurs weten het precies. Ze zullen uit Tacitus hebben geput? Maar dan konden ze niet lezen of ze wilden niet lezen.

Slapen, drinken en dobbelen! [6])

We danken den hemel, dat ons Germaansch voorgeslacht niet uit Bouters en Nauta's heeft bestaan, die drinkende en dobbelende en slapende den dag doorbrachten. Dan was na een paar generaties het ras uitgestorven geweest.

Het is bedroevend, dat zij, die het zooveelste schoone leesboekje over onze geschiedenis samenstellen, niet eens weten, dat bij de Germanen in den bronstijd de weeftechniek al vrij volmaakt was, laat staan in den Romeinschen tijd. Ze weten niet eens, dat de zoozeer gesmade Germanen reeds woningen bouwden, waarvoor wij 20e eeuwers met onze tienduizenden krotten in den lande ons moeten schamen! Om in ons land te

---

[5]) De Bouter en Nauta, Vaderl. Geschiedenis.

[6]) Ook Dr. Waardenburg in het zooeven verschenen „Het rassenvraagstuk in onzen tijd" weet nog niet beter (blz. 167).

blijven verwijzen we naar de opgravingen van Dr. v. Giffen te Zeijen (Dr.). en Fochteloo (Fr.).

Pluim — voortgezet door de Bruyn en Westerhof — zegt in zijn „Kern der vaderlandsche Gesch." van de Germanen:

„De hoofdbezigheid der mannen was jacht en oorlogvoeren; vrouwen en slaven zorgden voor de akkerbouw en de veeteelt."

„De Germanen hadden tal van Goden, die in de heilige bosschen werden aanbeden, waarbij de priesters gewoonlijk eenige dieren, soms zelfs menschen offerden."

Niet veel beter dus.

Maar we willen den scribenten in gemoede vragen, vanwaar ze die wetenschap hebben. Kunnen ze ons eenige passage in een werk van een tijdgenoot van den Germaan aanwijzen, waar de Germaansche god het bloedoffer van den zoon eischte, gelijk de Israëlitische godheid van Abraham?

Een paar zinnen uit een zich als „christelijk" aandienend boekje. [7])

„De ver weg gezworven volken, zooals *Japhets geslacht* in onze landen, verzonken nog dieper in ruwheid en onwetendheid."

„Woeste horden, Kimbren en Teutonen, zijn in de laatste eeuwen vóór Christus wellicht door een grooten vloed verdreven en meerendeels zuidwaarts getrokken. Hoe geweldig ze ook waren met hun tweetandige speren en krijschende vrouwen, toch wisten de Romeinen ze te vernietigen.

„De barbaarsche Kelten vervingen ze. Dezen waren meedoogenloos voor zwakke kindertjes en overwon-

---

[7]) Wouters en Hoogewerf, Geschiedenis des Vaderlands. (1928)

nenen; wreed waren hun vuuroffers; ruw leefden ze in hutten, die eigenlijk holen waren, half in den grond gevestigd; het waren menscheneters, angstwekkend en toch ook zelf vol vrees."

We vragen, waartoe dient het toch, onze kinderen te vergiftigen met dergelijken gevaarlijken onzin?

We vragen, geschiedt het met een vooropgezet doel?

Er ontbreekt nog net een prentje bij, à la Piccardt, waar de barbaarsche heeren bezig zijn een kindje op te peuzelen.

Maar Piccardt zaliger leefde een driehonderd jaar geleden. Hem kunnen we vergeven; hij wist niet beter en kon waarschijnlijk niet beter weten......

„Het waren menscheneters, angstwekkend......"

Ja, angstwekkend is ook de „christelijke" geschiedschrijving van de heeren Wouters en Hoogewerf.

We vervolgen onzen tocht door de wildernis en ontmoeten dan deze schoone ontboezeming:

„Niet minder belangrijk is zijn (n.l. Karel de Groote's) optreden geweest tegenover de Saksers. Dit West-Germaansche volk, woest, oorlogszuchtig en heidensch......" [8])

„Woest, oorlogszuchtig en heidensch......

En daarnaast die onbevlekte christenkoning Karel, op wiens bevel en in wiens tegenwoordigheid dertigduizend van die lieden het hoofd werd afgehouwen! Karel de Slachter, die tienduizend van de om hun bestaan en vrijheid vechtende Saksers uit hun land verdreef!

Alles om die „woeste, oorlogszuchtige en hei-

[8]) Prof. Dr. F. L. Ganshoff in „De pelgrimstocht der menschheid".

densche" lieden te beschaven, zonder ook maar de minste bijbedoeling.

't Is fraai. Weet ook deze professor niet beter?!!!

Maar ons volk schijnt doordrongen te moeten worden met zijn voorvaderen als wilden en barbaren te beschouwen.

Worden ook in de heraldiek niet reeds onze voorouders, die de hunebedden hebben gebouwd, welke monumenten thans nog onze bewondering opwekken, — die prachtige steenen wapens en rijk versierd vormrijk vaatwerk vervaardigden, als „wildemannen" bestempeld?

Hoort, wat mr. Bontekoe [9]) vertelt van de beide figuren, die het wapen der gemeente Anloo flankeeren: twee naakte mannen met lendengordel, die over hun schouder een zwaren knuppel dragen van een meter lengte.

„De schildhouders tenslotte herinneren aan de zeer vele resten uit voor- en vroeghistorische tijden, die in de gemeente Anloo worden aangetroffen. Niet minder dan 9 Hunebedden en een Germaansche grafkelder, nog afgezien van de zeer vele tumuli!

„Geen wonder, dat het gemeentebestuur van Anloo, evenals vroeger Sleen, Oosterhesselen en Vries reeds deden, erop stond deze schildhouders toegewezen te krijgen. Zij vormen de trotsche emblemen van den Hondsrug: in heraldische taal zeggen zij tot elk die het maar hooren wil: hier in Anloo, hier in Sleen, hier in Oosterhesselen en Vries was de wereld bewoonbaar en ook reeds bewoond, toen de rest van Nederland nog speelterrein voor haring en schelvisch was!"

---

[9]) Een en ander over het wapen der gemeente Anloo (N. Dr. Volksalmanak 1935).

De bewering, dat de „rest van Nederland nog speelterrein was voor haring en schelvisch", toen de hunebedbouwers hier woonden, is natuurlijk weer de gewone dwaze kletskoek.

Maar waar ter wereld haalt men het recht vandaan om de hunebedbouwers op een zoodanige manier af te beelden als wildemannen, klaar staande om met hun knots alles neer te slaan wat hun in den weg komt. En hoe ter wereld wil men dan ook nog trotsch zijn op een dergelijk barbaarsch voorgeslacht!

Dat men zich toch herinnere de woorden van Houston St. Chamberlain: „Das Heute ist das Kind des Gestern; was wir haben, ist zum Teil das Erbe des vorgermanischen Altertums, was wir sind, ist ganz das Werk jener Urgermanen, die man uns als „Barbaren" hinzustellen beliebt".

Maar men schijnt met alle middelen de laatste en thans levende generaties te hebben willen inpompen, dat alles wat hier woonde voor de komst der Romeinen, nog meer voor de intrede van het Christendom, je reinste barbarisme was.

„De oorlog was het eigenlijke levensdoel van de Germanen", zoo lezen we in Rijsens en v. d. Meulen, „Beknopte geschiedenis des vaderlands".

Och, nietwaar, we zijn op dat punt reeds zoo afgestompt, we denken niet eens meer na bij het lezen van zoo'n zinnetje. Maar, lezers, realiseert u eens goed: „De oorlog was het eigenlijke levensdoel van uw voorgeslacht".

Zouden de heeren auteurs van dit schandelijks zichzelf wel hebben afgevraagd wat ze neerpenden, of beter, voor de zooveelste maal na-penden? We hopen voor hen, van niet.

In deze gruwelfilm past ook de uitlating in Seigno-

bos—Romein, „De Middeleeuwen": „De krijg was een noodzaak voor deze menschen — voor de volgelingen als een verstrooiïng in hun leven van drinken en dobbelen, voor den vorst om zijn gevolg te onderhouden".

Het walgt ons, en het verwondert ons dat deze „voorlichters" het woord „menschen" nog in dien zin hebben geduld. Beter, passender, ware geweest: „verdoemden" of „hellekinderen".

Is het wonder, dat ons Nederlandsch publiek bij het aanschouwen van wapens of werktuigen uit voorhistorischen tijd, steeds vraagt, hoe ze deze in oorlog of bij menschenmoord gebruikten?

Dat zijn dan die Germanen, waarvan omstreeks het jaar 440 een christen, de presbyter Salvianus, getuigde: „Te midden van de kuische Barbaren leven wij onkuisch. Ja, meer nog: de Barbaren ergeren zich zelfs aan onze schaamteloosheid. De Gothen dulden onder zich geen hoererij; de Romeinen laten zij hun ontuchtig leven voortzetten, omdat de Barbaren van dit volk en zijn wandel niet anders verwachten. Welke hoop hebben wij dan nog bij God? Wij beminnen de ontucht, de Gothen verafschuwen ze; wij veronachtzamen de reinheid, zij beminnen ze. Hoererij houden zij voor zonde en dood; wij beroemen ons er op. En wij gelooven, dat wij voor God bestaan, dat wij de zaligheid deelachtig kunnen worden, terwijl wij de schandelijkste ontucht bedrijven, die door de Barbaren bestraft wordt. Wie kan dan nog gelooven, dat wij beter zijn dan de Barbaren? Men zegge mij, of ook maar één enkele der Gothen zich heeft overgegeven aan die schandelijkheden, waaraan alle of bijna alle Romeinen hun lusten botvieren."

Van een der andere „Barbarenstammen", de Langobarden, vertelt de Latijnsche historieschrijver Paulus

Diakonus: „Het was aangenaam te leven in het rijk der Langobarden. Daar werden geen gewelddadigheden gepleegd, geheime aanslagen kende men er niet. Niemand werd op onrechtmatige wijze tot legerdiensten gedwongen, niemand plunderde. Diefstal en rooverijen vielen er niet voor; een ieder kon, gelijk hij wilde, er zonder vrees of zorg leven."

En wat beweerden ook weer Seignobos—Romein? „De krijg was voor hen een verstrooiïng in hun leven van drinken en dobbelen".

Lezer, met dergelijk venijn is en wordt ons volk vergiftigd!

Vele christenen mogen zich spiegelen aan hetgeen Tacitus zegt van het heidendom der Germanen: „Overigens achten zij het in strijd met de majesteit van het Hoogere, om hun Goden binnen muren op te sluiten of hen in menschengestalten uit te beelden; zij wijden wouden en bosschages en onder de namen hunner Goden roepen zij dat geheimzinnige iets aan, dat zij alleen met hun geestesoog in eerbiedigen schroom aanschouwen".

Een illuster voorbeeld van Nederlandsche historiebeschrijving vonden we ook in een proefaflevering van een werk, dat juist verschijnen gaat. En nu betreft het niet een populair werkje of een schoolboekje, maar een „Standaardwerk", volgens de uitgeefster, de firma Van Holkema en Warendorf.

Het werk zal in afleveringen en in deelen verschijnen. Prijs in afl. f 24.— in vier gebonden deelen f 30.—. Men ziet, geen peulschilletje.

Het boek dan is de derde druk van De Roever en Dozy, Het leven van onze voorouders, „geheel opnieuw bewerkt en voortgezet door Dr. F. H. Fischer, privaatdocent in de cultuurgeschiedenis aan

de gemeentelijke universiteit te Amsterdam."

Dat klinkt dus veelbelovend!

Jawel! Hier een proefje.

„Zooals men weet, heeft eenmaal het ijs geheel Noord-Europa bedekt. Het reikte zuidwaarts tot de Maas. De stammen, die toen Frankrijk en Spanje zeer dun bevolkten, verkeerden in het stadium van den ouderen steentijd (palaeolithicum), d.w.z. zij gebruikten den vuursteen, die hun tot werktuig diende, nog weinig of niet bewerkt. [10]) Toen nu het ijs zich definitief terugtrok, moest de bevolking der vrijgekomen streken wel uit het palaeolithische Europa komen. Wij onderscheiden die stammen aan twee kenmerken."

En nu komt het, lezer!

Wie dacht u, dat die stammen met de „twee kenmerken" waren, die zoo regelrecht uit palaeolithisch Frankrijk arriveerden?

De hunebedbouwers en de „koepelgraf"-fabrikanten, volgens den schrijver.

Heusch, hij beweert het. Hoewel hij ook al weer niet consequent is; de laatstgenoemde stam is t.a.pl. „waarschijnlijk uit Iran" afkomstig, dus uit Azië.

Terwijl volgens den huidigen stand der onderzoekingen de terugtocht van het ijs in den laatsten ijsstijd [11]) ongeveer voor 20.000 jaar begon, daar wil de geleerde schrijver uit den mensch van dien tijd onmiddellijk de hunebed- en grafheuvelbouwers construeeren van een 15.000 jaar later!

Nog sterker. In den laatsten, den z.g. Würm-ijstijd

---

[10]) Wat een definitie van het palaeolithicum! Wil de schrijver de werktuigen der Aurignacien- of Solutreenculturen misschien ook nog weinig of niet bewerkt noemen?

[11]) De wetenschap onderscheidt 3, misschien 4 ijstijden, die door warme perioden gescheiden zijn.

reikten de gletschers niet verder dan de Elbe. En de heer doctor heeft het over een ijskap, die zuidwaarts tot de Maas reikte. We moeten daarvoor nog even tienduizenden van jaren terug naar den Risz-ijstijd!

En, ziet u, de directe nakomelingen van den oudsteentijdmensch zijn volgens hem onze hunebedbouwers!

Een vergissing van den schrijver, of hebben we niet goed gelezen?

Maar aan het einde van zijn hoofdstukje „Lichaam en taal" komt hij zijn bewering nog eens aandikken. Hij komt daar tot gevolgtrekkingen. En de eerste daarvan luidt:

„Er is een overoude bevolking in Zuid- en Zuidoost-Europa geweest, de menschen van den ijstijd, waar de Hunebedbouwers toe behoord hebben."

Duizelt het u reeds, lezer? Maar de heer Fischer weet nog meer moois. Hij babbelt voort:

„Dit mediterrane ras zal wel donkerkleurig geweest zijn. Wat onder onze Friezen donker haar en donkere oogen heeft, dankt die hoogstwaarschijnlijk aan het bloed dier eenzame Drentenaren."

En wij danken van harte den schrijver voor al dit moois. We hebben een tante wonen in Friesland met hoofdhaar in de tint van ravenveeren. We zullen haar verblijden met de mededeeling, dat haar grootvader een hunebeddenman was, en haar overgrootvader een Neanderthaler.

De heer Fischer klampt zich verder geheel vast aan de hypothesen van Dr. Holwerda. De afwijkende inzichten van Dr. van Giffen schijnen hem niet te interesseeren.

Maar laten we even vastleggen, dat de hypothese van de „koepelgraven" onhoudbaar is; dat de hypo-

these van het „kalebasvaatwerk" en de „rotsgraven" zeer aanvechtbaar is. En dat er een sterke strooming is, om de hunebedbouwers uit het Noord-Oosten te laten binnenkomen.

Gaat het aan om de stammen, die de tumuli hier te lande opwierpen, als een ruitervolk voor te stellen, „waarschijnlijk uit Iran afkomstig", — en daar dan maar verder op door te borduren?

Overigens, dit zijn maar kleinigheden tegenover de blunders van den ijstijd-hunebedman. Het is een napraten van Dr. Holwerda's inzichten.

Waarom wordt naast de meening van Dr. Holwerda, dat de hunebedbouwers uit het Zuiden afkomstig zijn, die van andere onderzoekers, die hierover anders denken, niet aangehaald. Om in ons land te blijven, had hij de argumenten van Dr. v. Giffen er naast kunnen plaatsen.

„De neolithische vondsten in het Noorden des lands zeggen in anthropologisch opzicht, direct, weinig. Voorzoover geconstateerd wijzen ze echter op een langhoofdig ras. In cultureel opzicht belichten zij daarentegen twee groote scherp gescheiden verschijnselen:

„a. Eene hoofdstrooming uit N.W. Duitschland, in laatste instantie waarschijnlijk uit het Oost- of een verdronken Noordzeegebied. Zij is blijkbaar veroorzaakt door in hoofdzaak oer-Germaansche Teutoonsche raselementen. Deze domineerden immers destijds in Nd. West-Duitschland. Overigens is zij getypeerd door de megalithische massagraven, de zoo bekende hunebedden met hunnen inhoud". [12])

Er loopt echter door het werk van Dr. Fischer een

[12]) Dr. A. E. van Giffen, De hoofdverschijnselen op het gebied der voor-Romeinsche beschavingen in Nederland (Mensch en Maatschappij 1930).

zekere tendenz, waarin Dr. Holwerda's inzichten beter passen dan die van Dr. v. Griffen, — en welke tendenz een hoogtepunt vindt o.a. daar, waar de schrijver zegt te willen onderzoeken wat de Germanen eigenlijk waren. Hij schrijft:

„In de oogen der Duitschers is deze vraag heiligschennis. Zij zelf zijn de echte Germanen en de Germanen de echte Ariërs, de naaste verwanten der cultuurdragende volken van ons werelddeel. Maar dat berust slechts op nationalistische zelfoverschatting."

Verder:

„Onaangename dingen voor het Ariërdom der Germanen! Ze blijken die taal als vreemdelingen te spreken!"

Dit nu is onze hedendaagsche objectieve geschiedschrijving!

Lezers, wilt ge nog langer genieten van dit schoons, voor slechts f 30.— kunt ge u het „Standaardwerk" aanschaffen. Maar we vragen ons af, of de uitgeefster hier de namen van De Roever en Dozy niet heeft misbruikt.

....

Dat Dr. Fischer de culturen van ons land van vóór den jongsteentijd totaal vergeet, het zij hem vergeven. Waar zou hij er ook mee naar toe moeten, nu hij de hunebedbouwers reeds als ijstijdmenschen heeft betiteld!

En Dr. Romein [13]) schijnt ook nog niet beter te weten, al laat hij dan — in het buitenland — nog culturen bestaan tusschen ijstijd en hunebed. Hij schrijft:

„Behalve eenige twijfelachtige vondsten op de Veluwe, het z.g. „atelier van Elspeet", die sommige

---

[13]) In „De lage landen bij de zee".

deskundigen in het Palaeolithicum, den ouden steentijd, meenen te kunnen dateeren, zijn de oudste resten in ons land neolithisch, d.i. uit den jongeren steentijd."

Terwijl ook de buitenlandsche deskundigen de Elspeetsche vondsten algemeen als „Magdalenien" [14]) erkennen, is Dr. Romein zoo vriendelijk van „twijfelachtige vondsten" te spreken. Heeft hij als deskundige de werktuigen in handen gehad en gedetermineerd en is hij zoodoende tot het certificaat „twijfelachtig" gekomen?!

Ook deze schrijver gaat zich te buiten aan politieken haat. Waar blijft zoo de onpartijdige, objectieve geschiedschrijving?

Hoort, wat deze schrijver er in zijn boek „Het onvoltooid verleden" uitbazuint. Hij heeft het daar over de „Germaansche grooten in de eeuwen van de volksverhuizing.

„Trotse heersers over hun volk — als de adelaren op hun gespen, maar sluw, geslepen — als hun kleurige edelgesteenten, wanneer het er om ging, te machtige mededingers uit de weg te ruimen, en kruiperig wreed — als hun aziatische draakslangen en roofvogelpaarden, waar zij hun wraak vreesden of de gunst zochten van den keizer te Byzantium...... Heerszucht, list, wreedheid en vleierei: karaktertrekken, die voorzeker bij het ideale beeld der oude Germanen slecht passen, maar die volkomen begrijpelijk worden in alleenheersers, wier heiligste traditiën teruggingen tot het half-Aziatische Rijk aan de kusten van de zwarte Zee."

Commentaar achten we hier overbodig. 't Geheel spreekt reeds al te duidelijk en is reeds al te mooi.

---

[14]) Een der perioden uit het jong-palaeolithicum (jongeren oudsteentijd).

Lezer, laat ons nu even genieten van het meesmuilen van den joodschen Mr. A. S. de Leeuw, die in het communistisch maandblad „Politiek en Cultuur" Dr. Romeins boek „beoordeelde" en met innig oostersch welbehagen dit kostelijke stukje proza overnam.

Hij gnuift:

„Dat is nog eens wat anders dan de „edele Germanen", die elk nummer van „Volk en Vaderland" ons tegenwoordig opdringt! En dan te moeten vernemen, dat de oud-germaansche cultuur helemaal niet „nordisch" was, niet uit het Noorden kwam, maar uit de richting van Constantinopel en Zuid-Rusland......"

Is het verwonderlijk dat de Israeliet hier op aanvalt als de gier op een kadaver?

Daar was Tacitus, de Romein, die zijn „Germania" schreef in het jaar 98 na Chr. Met hoeveel meer achting schreef deze over het ras, dat hij toch als de vijand van zijn volk beschouwde, dan thans vele nazaten van dezelfde Germanen.

En wat hun cultureele hoogte betreft, de archaeologische opgravingen hebben de Germanen in een heel ander licht geplaatst dan de gangbare theorie was.

De gaten in den bodem, waarin ze zouden hebben gewoond, ze zijn ruime en welbetimmerde blokhuizen geworden.

In den bronstijd waren ze reeds bekend met weeftechniek, gelijk uit de vondsten in Deenschen bodem vooral is gebleken. De kleeding van beestenvellen is tot een fabel verworden. [15])

---

[15]) Waarmee we niet zouden willen beweren, dat ze zich bij strenge koude niet eens in een pels zullen hebben gehuld. Zelfs waren in den Vikingertijd de fraaie mantels vaak met kostbaar bontwerk afgezet. Maar, o 20e eeuwers, zwakkelingen en braven, we lazen daar zooeven in het maandblad „Dierenbescherming" van Oct. 1937: „Persianer is een dure bontsoort, we schreven het al

Hoog ontwikkeld was toen ook reeds het handwerk, dat ons nog is overgeleverd in prachtig versierde bronzen werktuigen, wapens en kleinoodiën.

Men had handel en verkeer met vele vreemde volkeren.

Gelijk ook de rotsteekeningen in de Noorsche landen vertellen, was reeds de bronstijdman geen nomade meer, maar vast gevestigde veehouder en landbouwer. Hij teelde ooft en verschillende graansoorten.

Vol eerbied was de zorg van den „heidenschen" Germaan voor zijn dooden. Hoevele malen heeft het mij getroffen, dat op onze Germaansche urnenvelden de opgeworpen heuvels met de meest cirkelvormige greppels elkaar niet dan bij uitzondering raakten, dit in tegenstelling met de christelijke kerkhoven, waar men de dooden eeuwenlang boven elkaar stapelde of de oudere beenderresten van voorzaten achteloos en vaak gevoelloos terzijde wierp. In onzen „beschaafden" tijd hangt het in de steden vaak van de meer of minder gevulde portemonnaie af, hoe lang de afgestorvene ongestoord in Moeder aarde mag rusten! [16])

---

eens eerder, omdat de allermooiste en allerstijfste krulletjes in het bont ontstaan als het moederschaap ontijdig wordt verlost en de kleine schaapjes, bij de geboorte reeds gedood en gevild......"

De monnik Salvianus schreef: „En wij gelooven, dat wij voor God bestaan, dat wij de zaligheid deelachtig kunnen worden......" Maar, lezer, het raffinement van het Persianer bont is niet oer-Germaansch, doch de vrucht van onze tegenwoordige gebenedijde „beschaving".

[16]) „Dem Nordmenschen ist Totenehrung seit uralters ein wesentlicher Teil eigener Ehre! Die allgemein-menschliche Scheu und Furcht vor dem Toten wird in ihm seit langem beherrscht von dem Bewusztsein, dasz der mitlebende nicht etwas Böses oder Schlechtes wird, wenn er stirbt. Ja, im Gegenteil: er scheint herausgehoben, emporgehoben in bessere, jedenfalls freiere, tatenfrohere Daseinszustände. Es hängt engstens mit dem hohen nordischen Erbbewusztsein (Tradition), den ehrfurchtsvollen Begriffen der

Van hun kunnen op bouwkundig gebied vertellen ons o.a. de resultaten van recente opgravingen.

Ze dolven mineralen en wisten het koper te smelten en te bewerken, later het ijzer.

Ze bevoeren in den bronstijd reeds in goedgebouwde booten de zee.

Ze hadden hun heilige sterrenwacht als de bekende Externsteine.

— Genoeg.

We willen hier geen lofzang houden op de Germanen, die naast hun goede eigenschappen ook hun minder goede zullen hebben gehad.

Maar we willen de waarheid over ons voorgeslacht en we willen protesteeren tegen de ongegronde minachting en onkunde, waarmee vele schrijvers onze Germaansche voorouders behandelen.

....

We zullen thans iets uitvoeriger uitweiden over de oudere bewoners van ons land en eerst eens zien hoe Dr. Holwerda denkt over de „twijfelachtige" vondsten van Elspeet en andere plaatsen.

Er is, naast het boek van Dr. Fischer, bezig te verschijnen een tweede groot werk over de Nederlandsche geschiedenis. Dit wordt uitgegeven onder leiding van Prof. Dr. Brugmans. De „Oude geschiedenis" hierin is van de hand van Dr. Holwerda. Het werk zal compleet zijn in 8 deelen ad *f* 11.—.

Men mag verwachten, dat hierin aan de vroegste geschiedenis in zijn geheel een flinke plaats is inge-

---

der Ahnerehrung zusammen, dasz den Gewesenen seit je eine wichtige Stellung in der Gesamtreihe der Menschengeschlechter eingeräumt wird, in deren Mitte der Lebende steht: zwischen Vergangenkeit und Zukunft ein Glied einer ewigen Kette. So wird Totenehre Ehrung des Lebens und seiner Gesetze". (Hans Hahne, „Totenehre im alten Norden").

ruimd. Dat is ook het geval in het eerste deel, dat in 1935 verschenen is.

Evenwel...... één en een kwart pagina en we zijn alweer aangeland bij de hunebedden en de befaamde „Koepelgraven"!

En wat vertelt nu Dr. Holwerda van die oudere culturen, die lagen vóór den hunebeddentijd?

We zullen zoo vrij zijn al hetgeen hij er over te berde brengt, hier aan te halen:

„De kwestie, wanneer ons vaderland voor het eerst door menschen is betreden, heeft in den allerlaatsten tijd wel een eenigszins ander aanzien gekregen. Geloofden we tot dusver, dat de oermensch uit den ijstijd zeker wel nooit tot deze streken zou zijn doorgedrongen, in de laatste jaren zijn er in onze heidevlakten van Noord-Brabant, de Veluwe en Friesland, evenals op verschillende plaatsen in Noord-Duitschland, een aantal ontdekkingen gedaan, die in een andere richting schijnen te wijzen. Typische vuursteenen werktuigen werden daar gevonden, welke in vorm en bewerking sterk overeenkomen met wat, in Frankrijk vooral, de zoogenaamde palaeolithische mensch uit den lateren ijstijd en het direct daarop volgende geologische tijdperk in zijn grotten en woonplaatsen onder de rotsen als overblijfselen van zijn cultuur heeft achtergelaten. Reeds hieruit meende men te kunnen concludeeren, dat deze mensch dus ook in deze streken, althans tijdelijk, gevestigd moet zijn geweest; maar toch bleef de mogelijkheid bestaan, dat ook in latere tijden nog dergelijke, meest vrij onaanzienlijke instrumenten uit vuursteen zouden zijn vervaardigd en gebruikt. Mag men evenwel werkelijk aannemen, wat ons van biologische zijde wordt verzekerd, dan zou men hier wel degelijk aan een zoo oude bevolking moeten denken. Immers, op ver-

scheidene van die vindplaatsen vertoont zich onder het stuifzand een merkwaardige donkere humuslaag, die blijkens de plantenresten, speciaal de stuifmeelkorrels, welke zij bevat, aan een toendratijd zou moeten worden toegeschreven, direct na het terugtrekken van het ijs, en het is in en zelfs onder deze laag, dat de genoemde vondsten voor den dag zouden komen. Zoo zouden dus reeds in dien oertijd menschen in ons land hebben gewoond; zelfs meent men op enkele van die plaatsen vuurhaarden en de afteekening van palen van zeer primitieve hutten te hebben weergegeven.

Zelfs meer dan één van de perioden, welke men in het latere deel van dien ouden steentijd meent te kunnen onderscheiden, zouden in onze heidevlakten vertegenwoordigd zijn. Ook uit de lange tusschenperiode tusschen dat z.g. palaeolithicum en het neolithicum, in hetwelk ook ons land de eerste elementen van zijn latere bevolking, van onze eigen voorouders dus, opnam, zouden dergelijke overblijfselen van steenen instrumenten, die weer andere kenmerkende vormen vertoonen, zijn bewaard.

Ons lijkt dit alles echter nog in hooge mate onzeker en ook al zal het werkelijk vast komen te staan, dat men zich in het toeschrijven van zulke vondsten aan die verschillende zóó ver afgelegen perioden niet vergist, dat er dus ook op Nederlandschen bodem zulk een oermensch heeft geleefd, dan zal deze hier toch waarschijnlijk reeds lang weer zijn verdwenen vóór den tijd, waarin we eigenlijk van den aanvang onzer eigene volksgeschiedenis kunnen spreken".

Dit nu is alles wat onze Dr. Holwerda meent te moeten zeggen over een periode van duizenden jaren met belangwekkende culturen, met zooveel interessants ook op geologisch, botanisch en zoölogisch gebied.

Men ziet, Dr. Holwerda houdt zich in de ruimte.

En hij drukt zich daarbij zoo sceptisch uit, dat de ondeskundige lezer, die hoog tegen de autoriteit van den schrijver opziet, wel sterk moet gaan twijfelen aan die oudere culturen. [17])

Vooral de aanvang van den zin, waaruit de laatste alinea bestaat, is kenmerkend. Geen categorische, pertinente ontkenning, geen deskundige aanvechting, laat staan ontzenuwing, van argumenten, of terugwijzing van de typologische kenmerken van de gevonden werktuigen, — welneen, alleen een hautain kleineerend gebaar.

Maar ook hier blijkt weer, dat het Dr. Holwerda niet

---

[17]) Zoo schrijft J. H. van Wieringen in een artikelenreeks „De praehistorie van den mensch" (N. Rotterd. Ct. 6 Oct. 1935): „En nu nog één vraag, betreffende ons Nederland; zijn er voor-historische vondsten binnen onze grenzen gedaan? Skeletvondsten uit deze behandelde tijden zijn zeker hier in den lande nooit gedaan. Misschien wel eenige cultuurwerktuigen, doch zekerheid bezitten wij niet. Holwerda ontkent dit zelfs".

Men hoort: „Holwerda ontkent dit zelfs".

Toen we kennis hadden genomen van de pennevrucht van den heer v. Wieringen, zijn we zoo vrij geweest de noodige rectificatie op te zenden naar de „N. Rott. Ct.", waarin uit den aard der zaak ook de stellingen van Dr. Holwerda werden aangevochten.

Lezer, we kregen geen gehoor......... We mochten ons zelfs niet eens uiten in de nederige rubriek der „Ingezonden stukken".

Op herhaald aandringen, vooral van bevriende zijde, kregen we na enkele weken een onware, gezochte uitvlucht. De laatste zin hiervan luidde: „Wij (n.l. de redactie van de N.R.Ct.) hebben echter niet de minste begeerte om in ons blad naar aanleiding van een praehistorische vondst in Hengelo de merites van Dr. Holwerda te laten becritiseeren".

Zie zoo, nu weten we het.

„U kunt nog zooveel naar voren brengen, nog zooveel opgraven, wat de stellingen onzer verstarde praehistorici doet wankelen, — weg er mee, de merites, de verdiensten van Dr. Holwerda zijn ons heilig!"

Aldus schreef den 1 November 1935 de redactie van de „N. Rott. Ct.", u weet wel, dat groote dagblad, dat zoo bekend is door zijn wetenschappelijke rubrieken!!

alleen ontbreekt aan inzicht in de culturen van voor den hunebeddentijd, maar ook aan inzicht in de geheele wordingsgeschiedenis van ons land met zijn bewoners.

Wat toch is het voor een houding van den man, die naar het model van vaatwerk zelf wèl de voorgeschiedenis in tijdperken van desnoods een eeuw verdeelt, als hij zegt: „maar toch bleef de mogelijkheid bestaan, dat ook in latere tijden nog dergelijke, meest vrij onaanzienlijke instrumenten uit vuursteen zouden zijn vervaardigd en gebruikt".

Het zijn bovendien niet enkel die „vrij onaanzienlijke" vuursteenen werktuigen, die hier het bewijs moeten leveren, gelijk we aanstonds zullen zien en waar Dr. Holwerda mee bekend was.

En dan, wat is het voor een manoeuvre, om te zeggen (zie laatste alinea), dat ingeval men zich niet heeft vergist in het dateeren van de vuursteenen werktuigen, de vervaardigers hiervan „waarschijnlijk reeds lang weer zijn verdwenen vóór den tijd, waarin we eigenlijk van den aanvang onzer eigene volksgeschiedenis kunnen spreken".

Terwijl men zich zeer interesseert voor de culturen der Fransche grotten, zijn die culturen eensklaps van geen belang, als ze in eigen land worden ontdekt, omdat ze zouden liggen vóór den tijd waarin we van een „eigene volksgeschiedenis kunnen spreken".

Is het de terugtocht van den man, die steeds oudere culturen heeft ontkend, en die zijn stelling thans niet meer weet te behouden? Het is jammer, dat hij dit moest doen op deze wijze.

En terwijl Dr. Holwerda deze zijn conclusie neerschreef, werden in de omliggende landen de jong-

palaeolithische en mesolithische culturen van Nederland algemeen erkend. [18])

....

Het was in het jaar 1923, dat de 17-jarige gymnasiast Jan Ossenwaarde te Vlijmen een aantal fraaie steenen werktuigen zond naar het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden. Een begeleidend schrijven vermeldde, dat deze vrij zeker het Aurignacien, een der jong-palaeolithische tijdperken, in ons land inluidden.

De jonge ontdekker met zijn helderen blik stierf helaas datzelfde jaar.

Eenige jaren bleven de steenen in een vergeten hoek van het museum liggen. Toen meerdere overeenkomstige vondsten werden gedaan en publicaties volgden, werden ze in een vitrine gelegd naast andere stukken uit de oude perioden.

Sindsdien heeft het onderzoek in ons land in deze richting al veel belangrijks opgeleverd.

Was het eigenlijk ook niet al te dwaas, om aan te nemen, dat de hunebedbouwers de oudste bewoners van ons land waren, terwijl over onze grenzen veel oudere culturen werden gevonden? Het was alsof onze grens toen reeds een hinderpaal vormde voor immigreerende stammen!

In vele boeken en geschriften werd de ijstijd als een reden aangevoerd om ons land onbewoonbaar te ver-

---

[18]) Zie o.a.: R. V(aufrey) in de bibliographie van „L'Anthropologie" 1934; Alfred Rust, „Das altsteinzeitliche Rentierjägerlager Meiendorf", (1937); Prof. Dr. Woldstedt, „Die Beziehungen zwischen den nordischen Vereisungen und den paläolithischen Stationen von Nord- und Mitteldeutschland" („Mannus" 1935); Prof. Dr. G. Schwantes, „Die ältesten Bewohner des mittleren Norddeutschland" („Forschungen und Fortschritte" 20 Juni 1933); Prof. Dr. Julius Andree, „Die Besiedlung N.W. Deutschlands an der Wende des Eiszeitalters" (1933); Clark, „The mesolithic Settlement of Northern Europe".

klaren in die lang vervlogen eeuwen. Het getuigt bij de schrijvers van een gemis aan begrip der werkelijkheid.

De laatste ijstijd, die de gletschers slechts tot aan de Elbe bracht, had haar hoogtepunt minstens 20.000 jaar terug. En vanaf den tijd van het terugtrekken van den ijsrand, misschien zelfs wel onder het hoogtepunt van dezen ijstijd, was een groot deel van ons land zeer zeker bewoonbaar. Ook nog in onzen tijd wonen menschen „aan den rand van het eeuwige ijs".

En wie zou á priori durven beweren, dat in de zeer lange periode nog verder terug, in den z.g. interglaciaaltijd tusschen den Risz- en Würm-ijstijd ook nimmer menschen in onze streken hebben gehuisd?

Dwaasheid is het, om ons land in dien ouden tijd voor te stellen, steeds begroeid met „uitgestrekte, woeste bosschen", of bedekt met „onafzienbare moerassen".

Ook met het overspoelen van een groot deel van ons land door het zeewater, het liggen voor eb en vloed, was het anders gesteld. Aangenomen wordt thans vrij algemeen, dat onze bodem t.o. van den zeespiegel in een millennium ongeveer een meter daalt. Hoeveel verder kon dus de mensch in den jong-steentijd zich reeds wagen, veilig voor het zeewater, dan men dit tegenwoordig zou kunnen doen zonder bescherming der dijken. Of deze daling zich regelmatig heeft voltrokken of met ups and downs, doet over het geheel practisch niet ter zake. En dan in een populair artikel over de hunebedbouwers onlangs nog te moeten lezen, dat deze op den Hondsrug woonden om veilig te zijn voor het zeewater, — het is vermakelijk, maar tegelijkertijd ook droevig.

En hoeveel verder, tot op Doggersbank, kon de mensch zich wagen, toen de geweldige ijskap massa's

water uit den oceaan had gebonden.

Toen op het hoogtepunt van den laatsten ijstijd het rendier zich had teruggetrokken, o.a. tot in Frankrijk, was daarmede geenszins gezegd, dat deze dieren in het mildere jaargetijde ook ons land en midden-Duitschland niet bevolkten. Thans nog heeft dit dier de gewoonte — overigens noodgedwongen — jaarlijks tochten noord-zuid v.v. te maken tot 700 kilometer.

Als waarschijnlijk mag men in ieder geval aannemen, dat bij het naderen van den gletscher — welk proces onmerkbaar voor de toen levende geslachten van mensch en dier plaats had — het rendier ook over ons land is getrokken in zuidelijke richting, om na zooveel honderden van jaren bij het weer terugtrekken van het ijs en het daarmede in verband staande milder worden van het klimaat, weer in noordelijke richting te emigreeren. En, correspondeerend met het eensklaps verdwijnen van de jong-palaeolithische culturen in de Fransche grotten tegelijk met het ontbreken van het rendier, is de stelling te aanvaarden, dat met het verdwijnen van zijn belangrijkste jachtwild de jong-palaeolithische jager naar het noorden is vertrokken.

In een vorig geschrift hebben we reeds deze stelling als waarschijnlijk naar voren gebracht. Merkwaardig nu is, dat in Noord-Duitschland, te Meiendal, in de laatste jaren zoo belangrijke vondsten van rendierresten zijn gedaan, waarbij is vastgesteld, dat de mensch, de rendierjager, daar alleen in het warme seizoen heeft gehuisd. De jaarlijksche trek van het rendier, ook reeds in dien vroegen tijd, werd hierdoor bevestigd.

Culturen uit den tijd der rendierjagers (dus jongeren oud-steentijd) werden tot dusverre in ons land gecon-

stateerd te Drunen (N.-Br.), Budel (N.-Br.)[19]), Elspeet[20]), Oosterwolde (Fr.)[21]), Donkerbroek (Fr.)[22]), Makkinga (Fr.)[23]), Havelte[24]), terwijl vele andere nederzettingen gemengde culturen opleverden.[25]) Dit laatste mag geen verwondering baren, daar zoowel mensch als dier in den voortijd zich herhaaldelijk op dezelfde, voor een korter of langer verblijf geschikte, plaatsen ophielden.

De vraag, of we met het jong-palaeolithicum de oudste bewoning van ons land hebben bereikt, zouden we niet gaarne met een beslist ja willen beantwoorden. Zooals we reeds zeiden, een bewering aldus a priori zou allen grond missen. We hebben een merkwaardige werktuigvondst gepubliceerd,[26]) die sterk aan het Mousterien (een oud palaeolithische periode) herinnert, doch hebben deze zonder meer nog niet alszoodanig durven interpreteeren. De mogelijkheid van nog oudere culturen in ons land achten we echter zeer goed mogelijk.

---

[19]) J. Butter, Les silex de Budel (1931).

[20]) H. J. Popping, Een Magdaleniën-station op de Veluwe (De Levende Natuur, 35e jaarg.); Jo Bezaan en H. J. Popping, Elspeet II (De Levende Natuur, 36e jaarg.).

[21]) W. Beijerinck en H. J. Popping, Eene palaeolithische nederzetting aan het Kuinderdal nabij Oosterwolde (Tijdschr. Aardrijksk. Gen. 1933).

[22]) H. J. Popping, Een en ander over de palaeolithische cultuur aan het riviertje „De Kuinder" (De Levende Natuur, 38e jaarg.). H. J. Popping, Voor-historische vondsten in het Kuinderdal tusschen Oosterwolde en Donkerbroek (1933).

[23]) H. J. Popping, De jong-palaeolithische Kuinderculturen; station Makkinga (Mensch en Maatschappij 1934).

[24]) G. H. Voerman, Nieuwe vondsten van jong-palaeolithische artefacten in de gemeente Havelte (De Levende Natuur 42e jaarg.).

[25]) Vergelijk: H. J. Popping, Jong-palaeolithische werktuigvormen uit oppervlakte-vondsten (Mensch en Maatschappij, 1933).

[26]) Jo Bezaan en H. J. Popping, Een merkwaardige Veluwsche steentijdcultuur (Tijdschr. Aardrijksk. Gen. 1933).

We zullen in dit geschrift op de finesses van de jong-palaeolithische culturen niet dieper ingaan. We volstaan met te zeggen, dat ze naar Fransche vindplaatsen naar den ouderdom Aurignacien, Solutreen en Magdalenien worden genoemd. Het Solutreen is totdusverre in ons land nog niet geconstateerd; er zijn echter ook oudheidkundigen, die deze prachtige vuursteencultuur meer als een bezit van bepaalde stammen, dan als een chronologische overbrugging van het Aurignacien naar het Magdalenien opvatten.

En als nu het rendier als voornaamste jachtdier met zijn vervolgers voor goed uit ons land, naar het noorden is verdwenen, breekt dan een tijdperk aan, waarop onze bodem onbewoond blijft tot aan den hunebeddentijd?

Geenszins.

De periode, die nu volgt, wordt in vaktermen mesolithicum genoemd, d.i. midden-steentijd.

In dezen tijd vallen de zeer vele oude nederzettingen in ons land, waar we de z.g. mikrolithen (= kleine steenen), kenmerkende miniatuur-werktuigjes vinden.

Aan riviertjes en aan de vele plassen, thans veenpoelen, hebben de toenmalige visschers en jagers gewoond. Op de zandkoppen, die thans nog vaak uit de groote, eindelooze veenen steken, vinden we vooral hunne oude nederzettingen, met als resten de kool der haardvuren en de vuursteenen werktuigjes.

We halen hier aan uit ons geschrift „Praehistorie in een veengebied":

„In het Würm-glaciaal en nog in den tijd, dat het landijs was begonnen terug te trekken van zijn basis aan de Elbe, over een periode van zeker 10.000 jaar, heerschte hier een z.g. arctisch klimaat. D'r groeiden hier geen bosschen, geen welige weiden bedekten den

bodem. De begroeiïng van den bodem had het beeld van de noordelijke toendra's. Koud en droog was het klimaat; laag was de waterstand; het peil van het bodemwater lag ver beneden dat van tegenwoordig. Het was de tijd, dat het rendier met zijn trawanten in Nederland huisde. Dat wij de sporen van den mensch van dien tijd, den rendierjager, niet vinden in ons veengebied, doch wel aan de rivieroevers, zal mede zijn, omdat zijn jachtdieren op deze kale vlakten zeer moeilijk waren te bemachtigen. Wel hebben we uit enkele nederzettingen, o.a. die van de „Goudhaer" [27]), werktuigen, die ons doen herinneren aan de artefacten van den ijstijdmensch, doch het is slechts een „Ausklang", een laatste uiting van een uitstervende cultuur.

Van veenvorming was in deze periode nog geen sprake. Hiervoor was noodig een gematigder en vochtiger klimaat. Daarmee in tegenstelling woei de meeste dagen een droge Noordenwind over de vlakten van dit toendra-landschap en het waren van de boomsoorten alleen de dwergberk (Betula nana) en enkele meest kruipende wilgsoorten, die dit landschap stoffeerden. Ons land had toen een vastelandsklimaat; Engeland was nog met het vasteland verbonden; tot ver in de Noordzee, waar thans de baren rollen, strekte zich het land uit. Naar een karakteristieke plant van dien tijd (Dryas octopetala), die thans noordelijke gebieden bewoont, wordt dit tijdvak ook wel de Dryastijd geheeten.

De schaarsche begroeiïng van den bodem was niet altijd bij machte het zand vast te houden. Zandstormen deden soms de hoogten van vandaag in dalen van morgen verkeeren.

Maar allengs verder en verder noordwaarts trokken de honderd en meer meters dikke gletschers zich terug.

---

[27]) Een belangrijke steentijdnederzetting in Friesland.

Geweldige watermassa's, die niet meer gebonden werden aan het ijsdek, keerden terug naar den oceaan of vulden meeren op. Nu komt de tijd, dien men in de geologie de boreale noemt. Allengs zachter wordt het klimaat; de wind, die overheerschend N. en O. is, zorgt, dat ook in dit tijdvak de waterstand in ons land nog laag blijft. Door het iets mildere klimaat dringt echter vanuit het Zuiden reeds een andere bodemvegetatie op. Op de dwergberk volgt de gewone berk; ook de grove den (Pinus silvestris) doet zijn entree. Aan het eind van dit tijdvak wordt de neerslag rijker. In de plassen en meertjes van ons gebied ontwikkelt zich een rijk dierlijk leven. Langs de oevers groeien riet en zeggen, lischdodden en biezen. De afgestorven plantendeelen, die op den bodem van het water slechts half vergaan, ze vormen met de resten van het dierlijk leven de onderste lagen van het veen. Naarmate de resten dezer planten de randen der plassen opvulden, gingen berken en zwarte els zich hier nestelen, op hun beurt hun afgestorven deelen aan de eerste lagen van het veen afgevende.

Intusschen, het was reeds in dezen tijd, dat de mesolithische mensch, de opvolger van den rendierjager, door deze omgeving zwierf en zijn hutten bouwde aan de oevers der meertjes. Hij woonde nog op de vlakte, doch deze was niet meer zoo ruw en onbeschut als voorheen. Men vergelijkt het landschap van dien tijd wel met een parklandschap. De hazelaar, de struik, welker vruchten zoo geliefd waren bij den mesolithischen mensch, was nu ook ons land binnengekomen.

Steeds milder werd nu het klimaat, terwijl de mesolithiker zijn visscherijbedrijf bleef voortzetten aan de plassen. De zeespiegel rees en de kustlijn begon in het noorden meer en meer de tegenwoordige te naderen.

Het vasteland-klimaat ging langzamerhand over in een zeeklimaat. De westenwinden werden overheerschend en de neerslag werd veel rijker. Aaneengesloten bosschen gingen in dezen, den atlantischen tijd, op vele plaatsen van ons land den bodem bedekken. In den loop van deze periode waren de eik en de olm en de linde verschenen. Tegen het eind van dit tijdvak arriveerde ook de beuk.

Thans treedt in sneller tempo de veenvorming op. Het is het sphagnum, het veenmos, dat dit bewerkstelligt. Kon dit plantje in de vroegere perioden hier niet gedijen, thans heerscht een klimaat, waarin het zich juist thuis gevoelt. In de reeds gedeeltelijk verlande plassen vindt het een geschikten voedingsbodem en de vochtige winden zorgen, dat het in de lucht niet uitdroogt. Laag na laag van de hoogveenen wordt nu in den loop der jaren gevormd door de afgestorven deelen van dit plantje.

Als tenslotte de voormalige plassen vrijwel gevuld zijn met de veenmosresten, die een inkolingsproces hadden ondergaan, is daarin een groot deel van het dierlijk leven verdwenen. Het jacht- en vischgebied van den mesolithischen mensch, het wordt hier nu steeds kleiner en kleiner. We zien hem dan ook vertrekken uit dit gebied, althans als het einde van de atlantische periode is aangebroken, dan hebben de steenculturen zich gewijzigd.

Weer staan we voor de vraag, gelijk bij den overgang van den ijstijdmensch naar den mensch van den middensteentijd: zijn de vertegenwoordigers van de oude culturen vertrokken of heeft hunne cultuur zich aangepast bij de veranderde omstandigheden?

Hoe ook, we zien thans de mesolithische steenculturen verbleeken en de z.g. neolithische hun plaats innemen."

„Ons lijkt dit alles nog in hooge mate onzeker", aldus Dr. Holwerda.

Al die duizenden vuursteenwerktuigen, die volkomen identiek zijn met de buitenlandsche jong-palaeolithische, zijn nog in hooge mate onzeker!

Nederland zou zich hier de uitzondering moeten aanmatigen, dat onze neolithikers palaeolithische culturen bezaten!

Er is echter nog een kleinigheid.

Pollen-analytisch [28]) is ook de ouderdom van de werktuigen vastgesteld.

We herinneren aan het onderzoek van Dr. Beijerinck te Prandinge onder Oosterwolde. En toen vorig jaar aan den Kuinder een proefgraving in het veen werd gedaan, bleken de werktuigen te liggen onder de veenlagen, die volgens de analyse van Mr. Florschütz uit den boreo-arctischen tijd dateerden, d.i. de oudste veenlagen na den laatsten ijstijd.

En er is nogmaals een kleinigheid.

Toen voor enkele jaren [29]) een zwembad zou worden gegraven in het veen naast een nederzetting aan het riviertje De Kuinder, toen voelden, neen, toen wisten we, dat daarbij voorwerpen voor den dag zouden komen ouder dan het neolithicum. We werden niet teleurgesteld. Vele midden-steentijd-werktuigen van been of hoorn werden verzameld; bovendien kwam voor den dag een z.g. „Commandostaf", vervaardigd van rendiergewei.

We bezitten verder een tak van een rendiergewei uit de Steenwijker Aa, waarin door den ijstijdmensch de

[28]) Pollen-analyse = het vaststellen van het plantendek van een bepaalden tijd d.m.v. het determineeren der daarin voorkomende stuifmeelkorrels.

[29]) Zie onze publicatie „Voorhistorische vondsten in het Kuinderdal".

poot van een eenhoevig dier is gesneden. Dit voorwerp werd door een toeval behouden, doordat een leekpraehistoriker er bij tegenwoordig was, toen het werd opgebaggerd.

Hoeveel ging er en gaat er nog verloren, wijl het onze autoriteiten en leidende praehistorikers schijnt te ontbreken aan inzicht in deze dingen. Leeken en liefhebbers hebben hier veel moeten redden. Zoo vernamen we van een voorwerker der arbeiders bij de normalisatie van den Beiler stroom, dat daar toen massa's beenderen en hoorns waren opgegraven. Wat is er van gered? Niemendal.

Gelukkig komt er kentering. Maar bij het tempo, waarop tegenwoordig de maagdelijke gronden van ons land verdwijnen, wordt nog veel onherstelbaar vernietigd, dat onze blik op de voorgeschiedenis van ons land zeer zou kunnen verruimen.

Lest best willen we hier nog wijzen op de belangrijke vondst van den schedel van den „mensch van Hengelo", den Nederlandschen Cro-Magnon-man. (Cro-Magnon is de benaming van een voorhistorisch menschenslag, dat als een der voorloopers van het Noordras wordt beschouwd).

We geven daarbij Dr. v. d. Vlerk het woord (overgenomen uit een verslag in de N. R. Ct).:

„Op 14 Januari 1931 wisten wij, dat hij er zijn moest. Want op dien dag kwam het Rijksmuseum voor Geologie te Leiden in het bezit van een stuk hertshoorn, dat duidelijk sporen van menschelijke bewerking droeg. Het was gevonden bij de graafwerken ten behoeve der Twente-kanalen in een ongerept diluviale aardlaag.

„Bijna 4½ jaar hebben we bij de voortzetting dezer werken met ongeduld op hem gewacht. En ziet, op 8 Juni 1935 kon ik het schedeldak van den „Mensch van

Hengelo" mee naar Leiden nemen, teneinde het aan een bevoegde ter onderzoek te geven.

„Het is zeker een feit van groote wetenschappelijke beteekenis, dat wij Nederlanders nu ook onzen diluvialen mensch hebben, doch men moet de waarde van deze vondst vooral niet overdrijven. Nieuwe gezichtspunten op anthropologisch gebied zullen er waarschijnlijk niet door geopend worden. Daarenboven is het feit, dat ons land gedurende het laatste gedeelte van het Diluvium bewoond was, niet nieuw. Dat wisten we reeds uit de sporen, die de mensch hier achtergelaten heeft. Want het is niet alleen het hierbovengenoemde stuk hertshoorn, dat hierop wees. Er zijn bij de genoemde kanalen in Twente sedert Januari 1931 in het geheel een 12-tal stukken uit de diluviale lagen te voorschijn gekomen, die met meer of minder zekerheid er op wijzen, dat ze den toen levenden mensch als gebruiksvoorwerp hebben gediend.

Doch ook archaeologische vondsten van elders zijn er, die op de bewoning van Nederland in het Jong-Diluvium wijzen. Dit kan b.v. gezegd worden van dergelijke vondsten van Popping in de omstreken van Oosterwolde, in het dal van den Kuinder"......

......„Het betreft hier den mensch uit het jongste diluvium. Het Neander-ras, dat gedurende het middengedeelte van het diluvium leefde, was verdwenen. Het was vervangen of, waarschijnlijk beter gezegd, het had zich ontwikkeld tot het Cro-Magnon-ras. Deze menschen van het Cro-Magnon-ras zijn de eerste „moderne" menschen. Toch zijn er aan den schedel van Hengelo duidelijke primitieve kenmerken. De bovenoogkuilwallen zijn sterk ontwikkeld, het voorhoofd is laag.

„De schedel is gevonden bij de graafwerken voor een petroleumhaven, die de gemeente Hengelo in werkver-

schaffing aanlegt aan het kanaal Zutphen-Enschede, plm. 2 K.M. ten Zuiden van het station. Het geologisch profiel bleek geheel overeen te komen met het profiel, dat we reeds kenden uit den sluisput, door de Rijks Waterstaat een honderd meter meer zuidelijk gegraven. Het is hier niet de plaats, om deze profielen in extenso te bespreken.

„Wel kan echter gezegd worden, dat we te doen hebben met een reeks lagen, die zich in stroomend water afgezet hebben. Deze reeks lagen is duidelijk in twee gedeelten te splitsen. Een onderste gedeelte, bestaande uit overheerschend grove zanden en een bovenste gedeelte, waar de fijnere zanden, keien en mergels overheerschen. In beide gedeelten zijn plaatselijke veenlaagjes ingeschakeld.

„Zoowel de onderste als de bovenste lagen worden gerekend tot het Jong-Diluvium en wel tot het Würmien. Onder het Würmien vat men alle lagen samen, die zich afgezet hebben ten tijde, dat het landijs ten 4den en laatsten male gedurende het Diluvium een maximum uitbreiding had. Gedurende de derde uitbreiding, in den Risz-ijstijd was het Noordelijk gedeelte van ons land ook door het ijs bedekt. Gedurende de vierde kwam het echter niet zoo ver Zuidelijk, hoewel zijn nabijheid duidelijk merkbaar geweest moet zijn aan het toen hier heerschende klimaat. Het smeltwater kwam in groote hoeveelheden van de ijsmassa's. Rivieren en riviertjes, hun beddingen telkens en telkens weer verplaatsend, hoogden de laagten tusschen de heuvelruggen van Twente op en vormden dikke laagpakketten.

„Op grond van deze en nog verschillende andere gegevens kan men komen tot de eindconclusie: de klei-

laag, waarin de schedel gevonden is, is van diluvialen ouderdom".[30])

....

Toen we voor eenige jaren de nederzettting van den Aurignac-mensch te Prandinge bloot legden, was dit de eerste maal in Noord-Europa, dat een dergelijke ontdekking werd gedaan.

Ook de Duitsche archaeologen interesseerden zich zeer voor deze zaak, vooral toen in Noord-West-Duitschland een paar stations werden ontdekt, welker inventaris sterke overeenkomst had met die van Elspeet.

En als een schitterend blijk van Duitsche ondernemingslust, durf en onderzoekingsgeest ligt daar nu voor ons het prachtige werk „Das Altsteinzeitliche Rentierjägerlager Meiendorf" van Alfred Rust, met deskundige medewerking op pollen-analytisch, geologisch en zoölogisch gebied.

De daar uit een veengebied, grenzende aan een jong-palaeolithische nederzetting, opgegraven massa's rendiergeweien en werktuigen van been en hoorn hebben ons inzicht in het leven van onze voorouders uit het jong palaeolithicum zeer verruimd.

„Meiendorf ist ein Ereignis, das man in Bereiche der nordischen Vorgeschichtsforschung etwa mit der Entdeckung der Bedeutung der Muschelhaufen durch Worsaae oder der epochemachenden Ausgrabung von Maglemose durch Georg F. L. Sarauw vergleichen könnte", aldus Prof. Dr. G. Schwantes in zijn Voorwoord.

---

[30]) Voor meer bijzonderheden omtrent deze belangrijke vondst verwijzen wij naar de publicatie: Florschütz, van der Vlerk, van den Broek, Bursch, The pleistocene human skul from Hengelo (Koninkl. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam, 1936).

Welnu, een dergelijk „Ereignis" is ook in ons land te bereiken, dit is onze stellige overtuiging. We hebben meerdere woonplekken uit den oud-steentijd met prachtigen vuursteen-inventaris, die liggen aan met veen opgevulde beekdalen. En nog vele liggen thans nog verborgen, onontdekt. Want de voorhistorische mensch, die voornamelijk door middel van jacht en visscherij moest leven, zocht gaarne zijn woonplaats aan de boorden der wateren.

Bij toevallige gravingen in de veenen mochten we reeds betrekkelijk veel redden. Breed opgezette, deskundig uitgevoerde onderzoekingen in deze veenen zullen ook hier veel belangrijks aan het licht brengen. In het vervolg zullen vooral de veen-ontgravingen ons verder moeten brengen in ons inzicht in de oudere culturen. De pollen-analytische waarnemingen daarbij zullen ons een belangrijken dienst kunnen bewijzen door het scherper stellen der tijdsbepalingen. De archaeologie is niet meer een vak op zichzelve. Ze moet mede steunen op en samenwerken met geologie, botanie en zoölogie. En deze samenwerking is voornamelijk weggelegd voor het veenonderzoek. Meiendorf leert ons welke verbazende vorderingen daarmee zijn te bereiken.

Intusschen, Meiendorf is ook voor de praehistorie van ons land een gebeurtenis. Voor ons beteekent ze de bevestiging van onze inzichten.

....

Het vaststellen dezer oudere culturen plaatst ook de jongere van den hunebedden- en grafheuvel-tijd in een ander licht.

Het steeds als onbewoonbaar verklaarde gebied is gebleken al zeer langen tijd voor dien bewoond te zijn geweest.

En zullen wij in de toekomst altijd maar weer naar

het Oosten en Zuiden moeten uitzien, wanneer wij willen weten waar de menschen vandaan kwamen, die ons land bevolkten?

In 1933 schreven we:

„Als de gletschers hun maximum hadden bereikt, het ijsdek tot aan de Elbe in Duitschland was gekomen, toen had het rendier, het dier van de koude gebieden, zijn bivak opgeslagen o.a. in Frankrijk. Daar in de beschuttende grotten woonde toen de mensch van dien tijd en daar dook nu eensklaps de rendierjager op met een cultuur, die ver uitstak boven die van den mensch, die tot op dat oogenblik daar had gehuisd. Het rendier kwam van het Noorden; vanwaar kwam de nieuwe mensch in Frankrijk? Men heeft zijn herkomst in het Oosten gezocht. Waarom? Eén der redenen zal zijn, dat nu eenmaal dwaas ingeworteld is, dat alle invasies van nieuwe stammen, volkeren, uit het Oosten plaats moeten hebben. Maar is het niet mogelijk, ja eigenlijk veel logischer, dat met het rendier zijn vervolger, de mensch wiens leven geheel was ingesteld op zijn jachtdier, uit arctische oorden kwam binnenvallen? Gelijk met het weer terugwijken van den ijsrand, het weer intreden van een milder klimaat, mensch en koudelievend dier weer naar het Noorden vertrokken?"

Er is met de intrede van den midden- en oud-steentijdmensch een omwenteling gekomen in vele aloude inzichten in onze vroegste geschiedenis. Het gaat niet meer aan, om de bewoners van het jong-steentijdperk te plaatsen in een maagdelijk gebied en daarom zuid- of oostwaarts te wijzen naar hun plaats van herkomst.

Het moge moeilijk zijn, voor vele onzer boekenfabrikanten en in vooroordeelen verwarde praehistorikers om aan de nieuwe inzichten te gewennen, — het sprookje van het woeste, onherbergzame Nederland, dat door de

Batavieren werd ontdekt en dat even te voren een oogenblik was bewoond door wildemannen, dit sprookje, het heeft uitgediend.

WERKTUIGEN

— VAN —

STEEN EN HOORN

de laatste jaren gevonden in het veen aan den Kuinder (foto's 1—8) en in de Steenwijker Aa (foto's 9—10), dateerende uit jong-, midden- en oud-steentijdperk.

BESCHRIJVING DER AFBEELDINGEN.

Afb. 1.

Boven: gedeelte van gewei van een rendier.

Beneden: bewerkte tak van een gewei van een edelhert. Vrijzeker instrument voor het bewerken van huiden. Dergelijke werktuigen komen in het jong-palaeolithicum reeds voor.

Afb. 2.

Boven: aan beide lange zijden aangescherpte rib van vermoedelijk een hertensoort. Pfeiffer in „Die Steinzeitliche Techniek" noemt dergelijke werktuigen „Fellschaber". In het jong-palaeolithische station Meiendorf (N.-Duitschland) kwamen meerdere van deze aangeslepen ribben, thans van rendieren, te voorschijn.

Beneden: bijl van hertshoorn.

Afb. 3.

Bijl van been, z.g. „Schrägbeil". Ze is vervaardigd uit het rechter spaakbeen van een oeros (Bos primigenius Bojaris).

Afb. 4.

Boven: aangepunte hertshoorn.

Beneden: aangepunt been, vermoedelijk van hertensoort.

De typen komen reeds in het jong-palaeolithicum voor.

Afb. 5.

Boven: Door middel van een burijn afgesneden einde van het gewei van een éénjarig edelhert, z.g. „Spieszbock". Een dergelijk instrument kregen we uit het veen aan de Boorn.

Werden waarschijnlijk als dolk gebruikt, ook reeds in het jong-palaeolithicum.

Beneden: drie kleinere werktuigjes. Het stuk in het midden is van been; uitgehold en aangepunt. De beide andere zijn uiteinden van geweitakken en werden vermoedelijk gebruikt als drukstaven voor het retoucheeren van vuursteenwerktuigen.

Afb. 6.

Z.g. „commando-staf" van rendiergewei. Zoowel het werktuig-type als het materiaal waaruit het is vervaardigd, stempelen dit voorwerp als behoorende tot den laatsten ijstijd, tot het jong-palaeolithicum.

Afb. 7.

Werktuigen van hertshoorn. In het midden door-

boord; het eene eind recht afgekerfd, het andere einde schuin afgeplat.

Dit type komt vooral in het mesolithicum voor.

Afb. 8.

Zoogenaamde „Hacken", hak- en graafwerktuigen van edelhert-gewei.

Van deze werktuigsoort werden verscheidene gevonden.

Afb. 9.

Rendiergewei-stang, aan welker uiteinde naar de basis de poot van een eenhoevig dier is gesneden.

Afb. 10.

Het bewerkte uiteinde van den stang volgens afb. 9, grooter weergegeven.

Voor nadere bijzonderheden omtrent dit stuk raadplege men ons geschriftje: „Een stukje Nederlandsche sculptuur van omstreeks den laatsten ijstijd."

Bij de Stichting „Der Vaderen Erfdeel" zijn mede verschenen:

HERMAN LAAGLAND,
Het verband tusschen Ras en Kultuur;

F. S. FARWERCK,
Levend Verleden;

HERMAN LAAGLAND,
Beknopte geschiedenis van het Noordras

en het geïllustreerde tijdschrift
„De Wolfsangel".

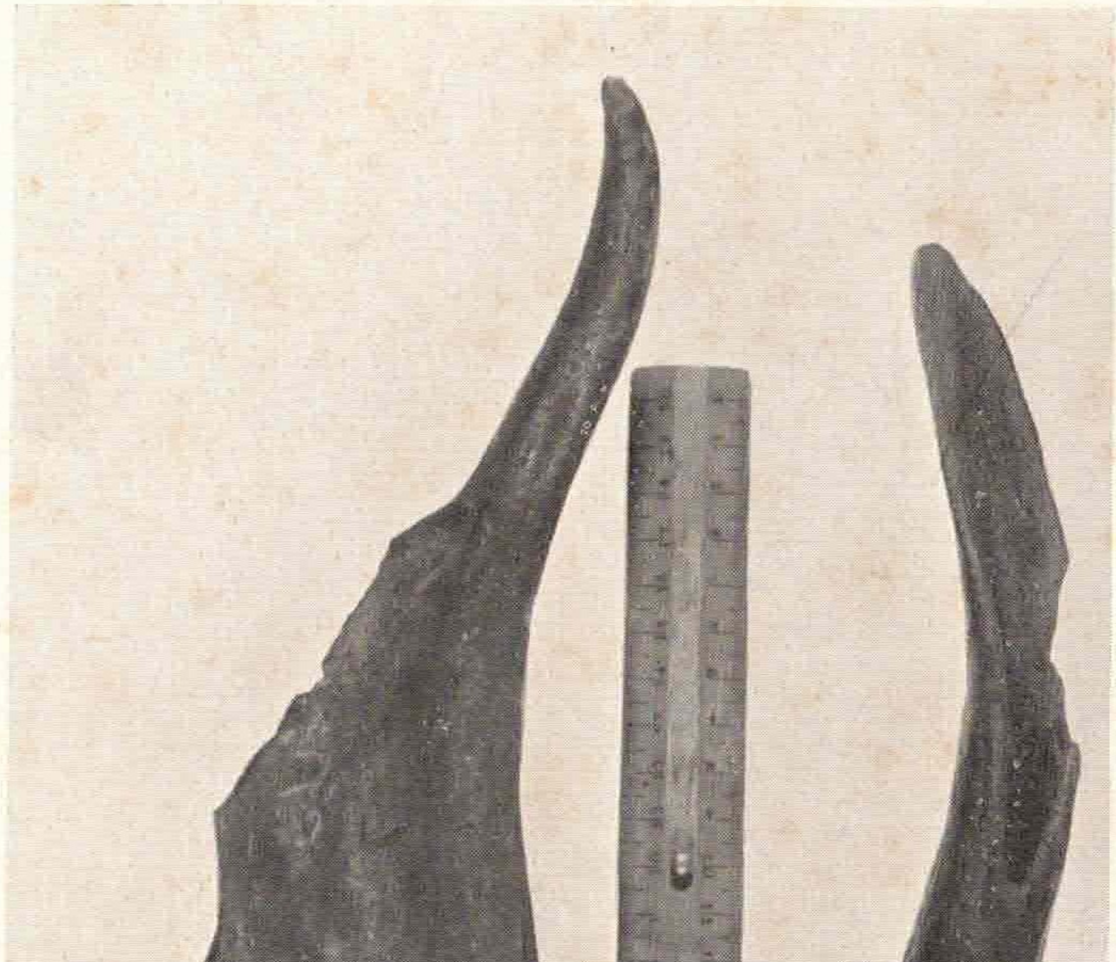

Afb. 1

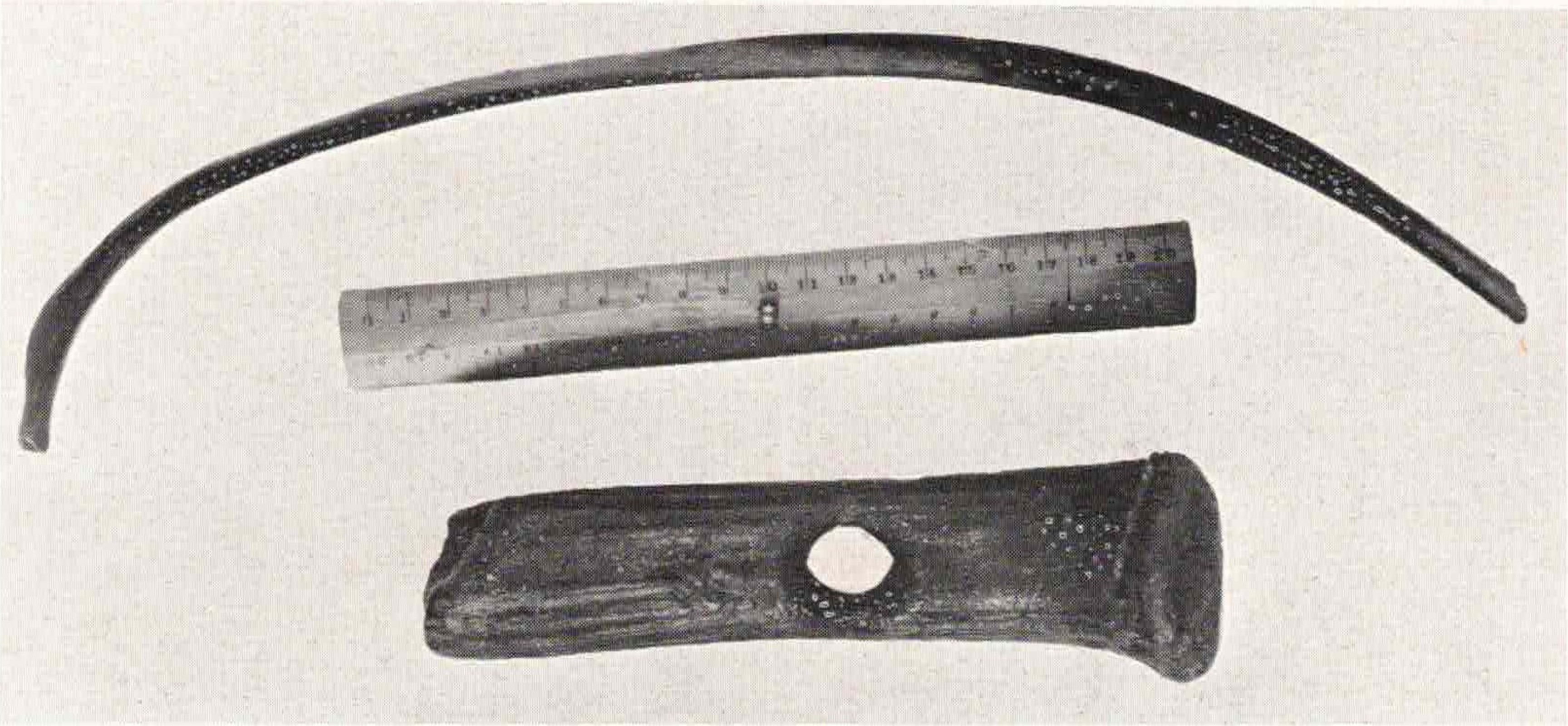

Afb. 2

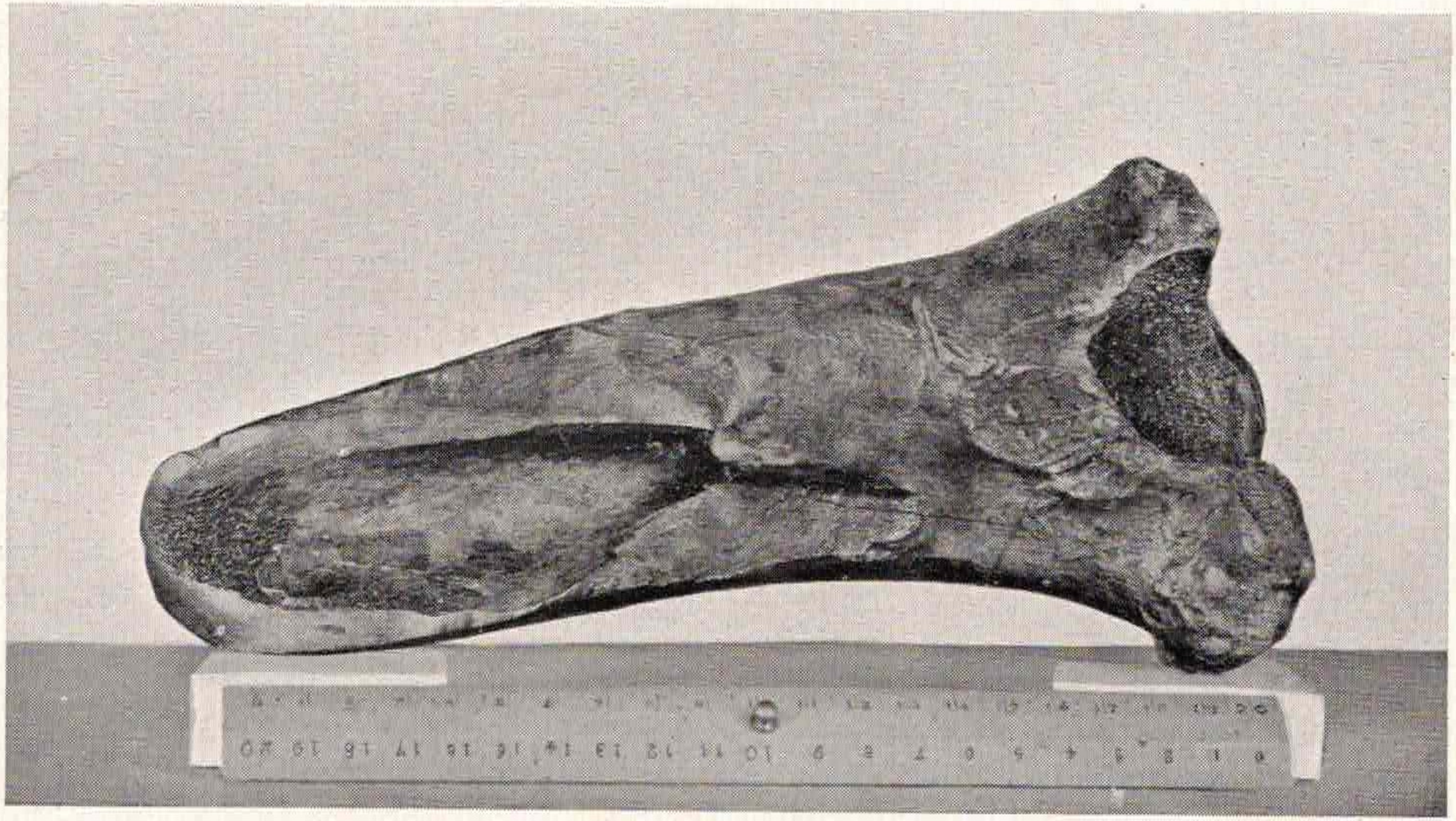

Afb. 3

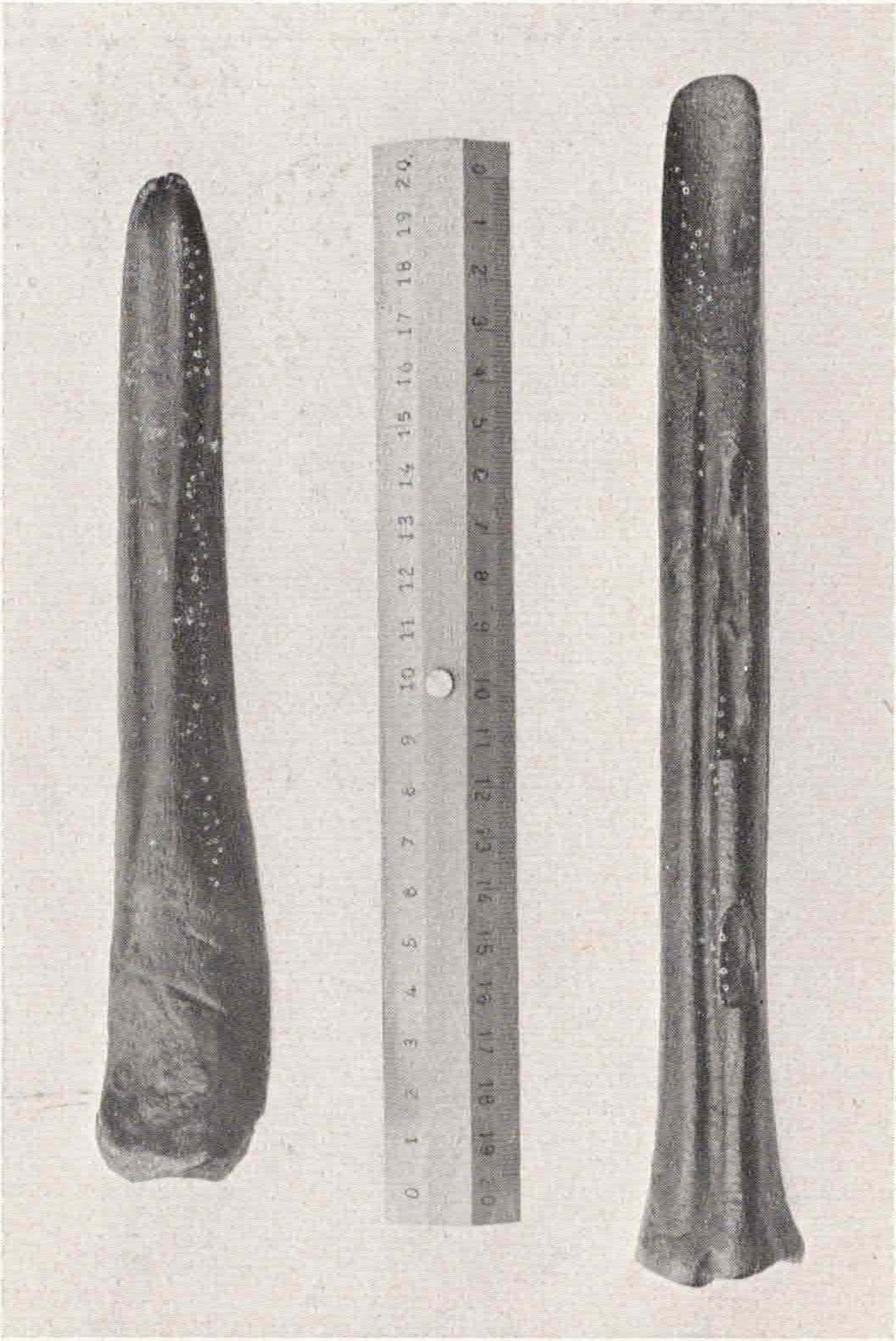

Afb. 4

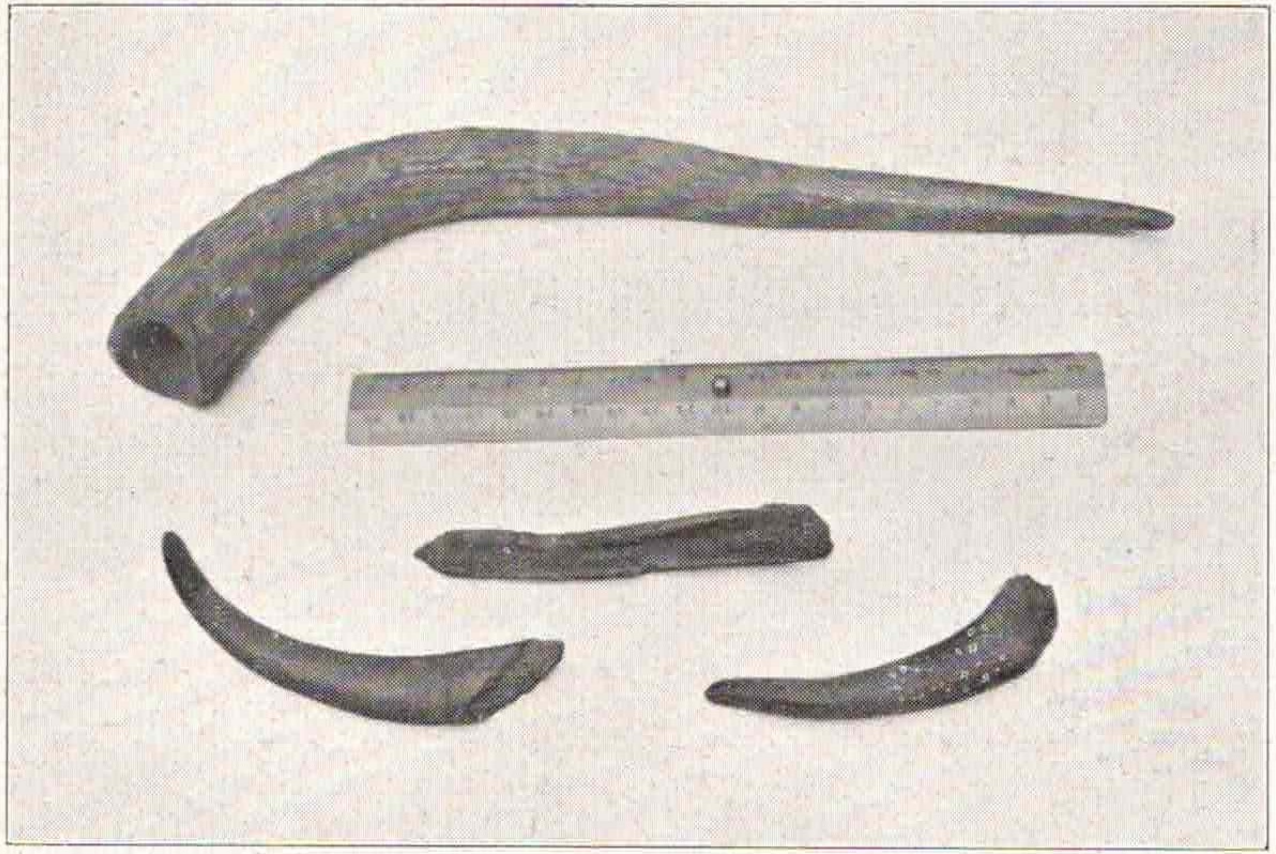

Afb. 5

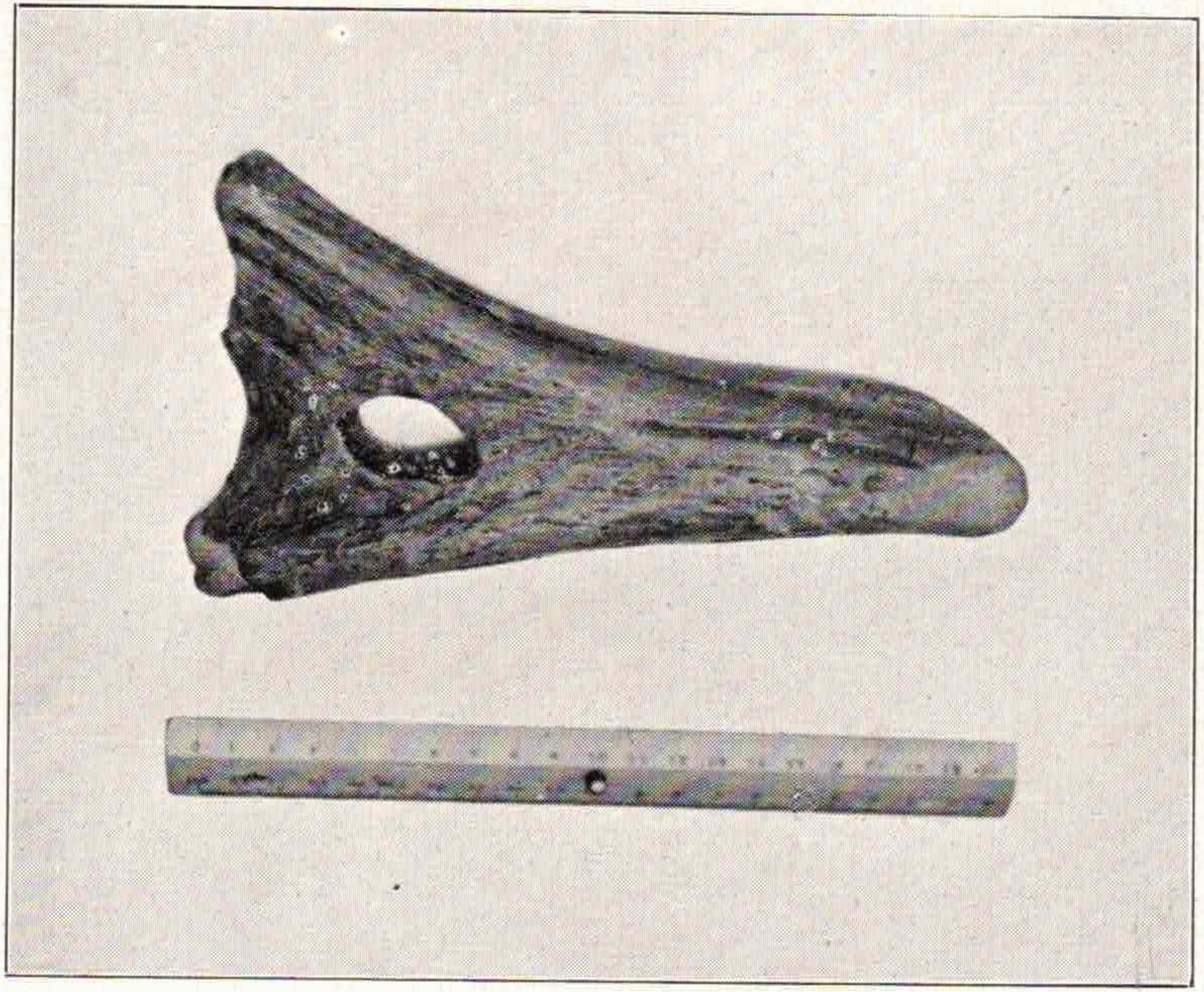

Afb. 6

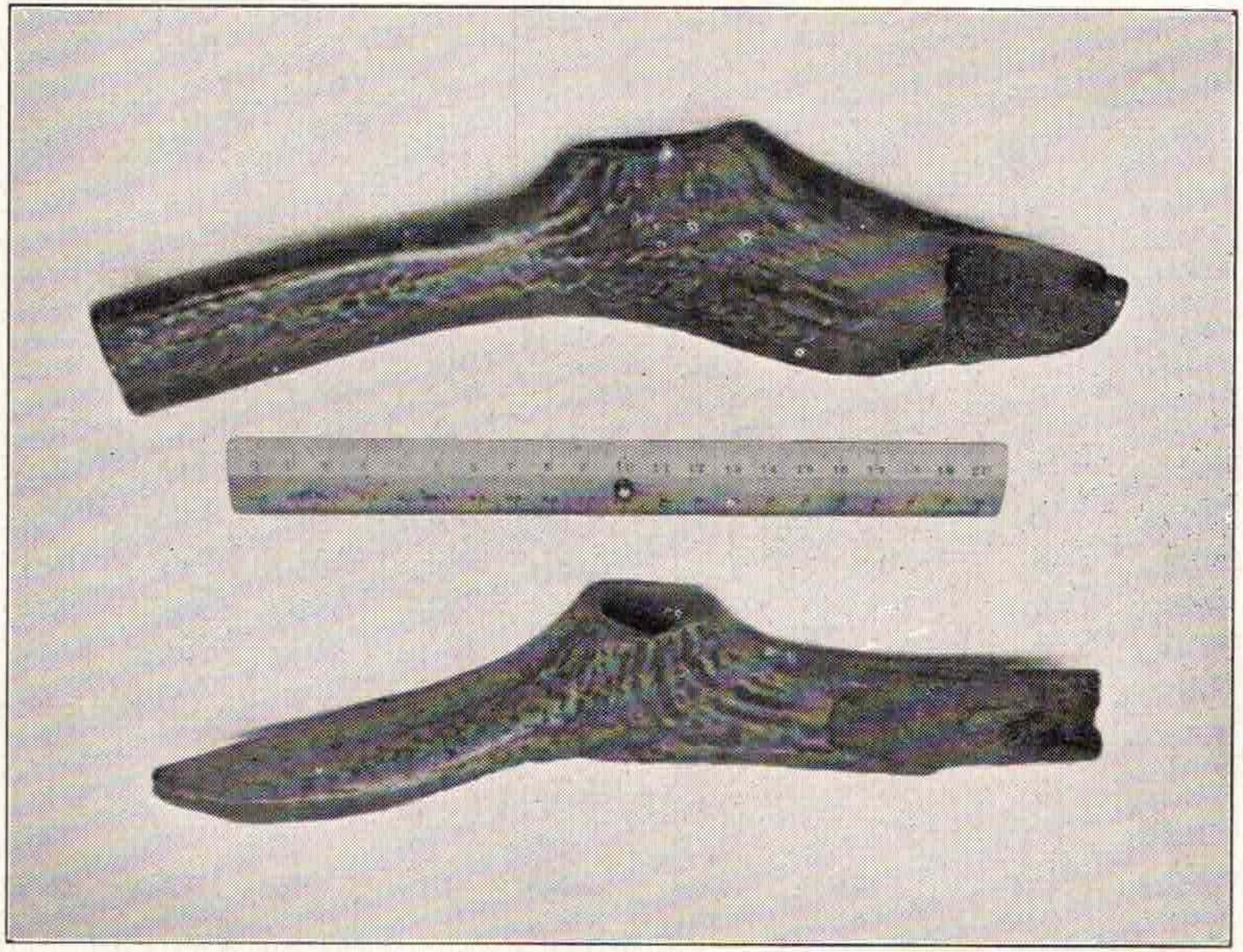

Afb. 7

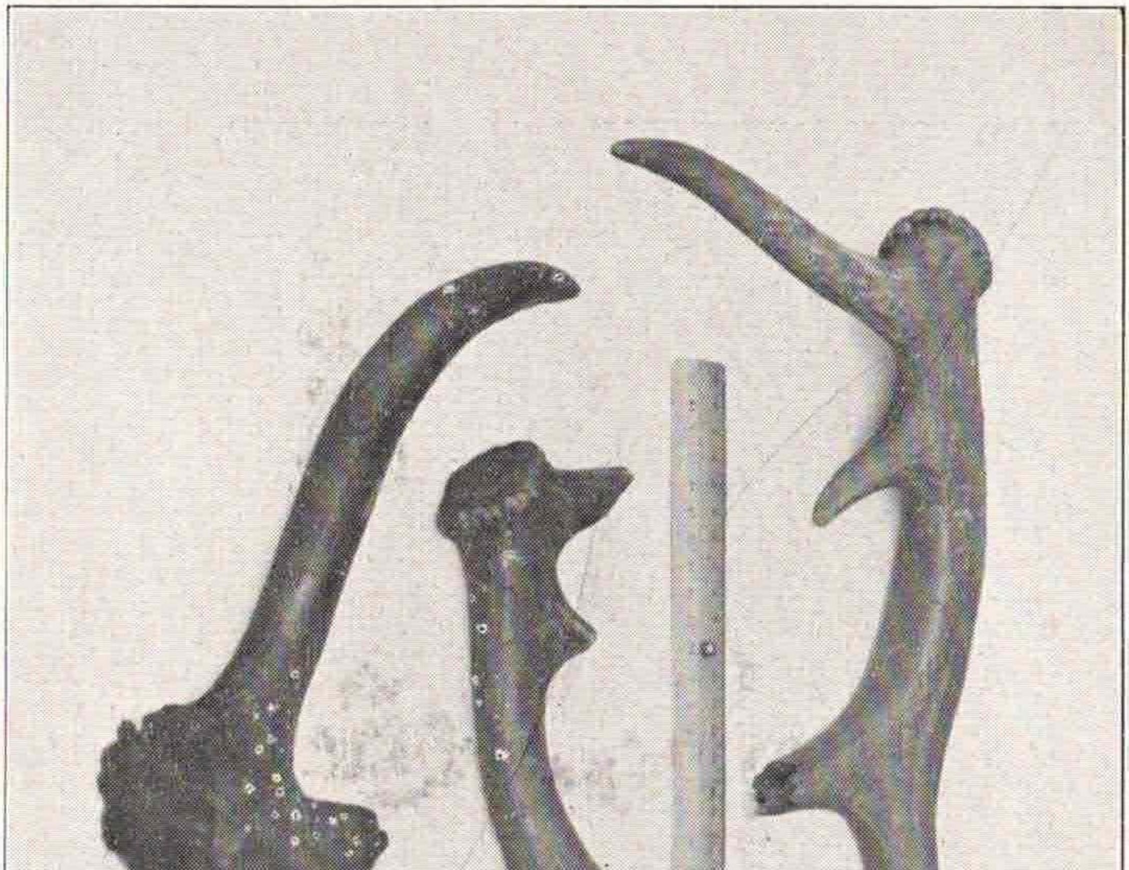

Afb. 8

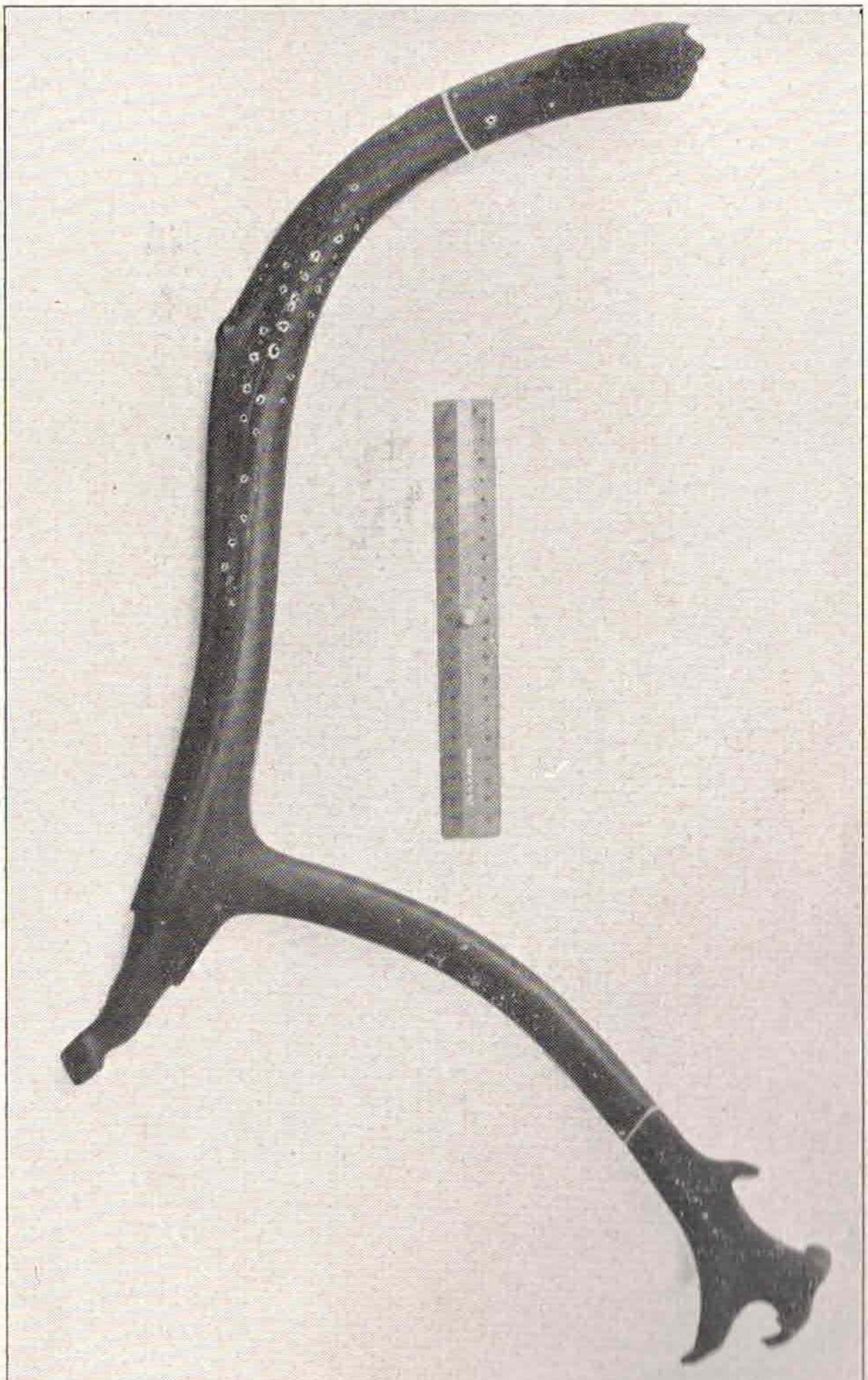

Afb. 9

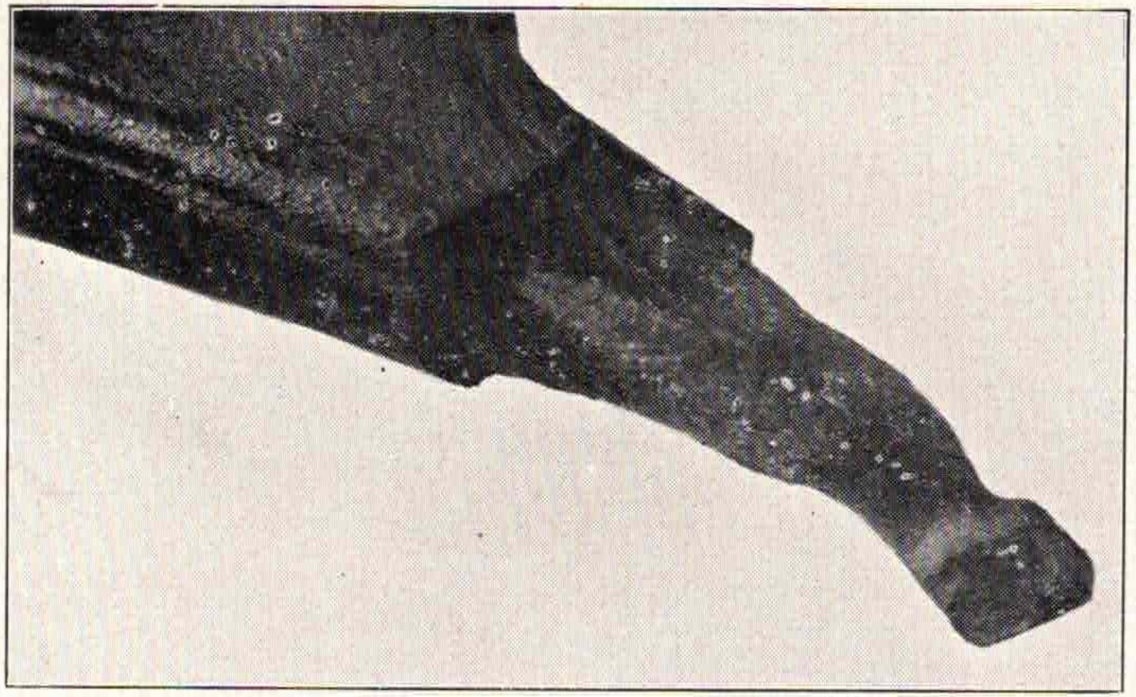

Afb. 10